

MALATYA 'NIN
EKONOMİK KALKINMA PROBLEMLERİ
VE
PERSPEKTİFLERİ

165

ALİ AKSOY

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM - ÖĞRETİM VE SINAV
YÖNERGESİ 'NİN

İŞLETME ANABİLİM DALI İÇİN ÜNGÖRDÜĞÜ
(Bilim Uzmanlığı Tezi)
Olarak Hazırlanmıştır

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
GENEL KÜTÜPHANESİ

MALATYA
Ekim, 1989

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, Jürimiz tarafından İşletme Anabilim
Dalında BİLİM UZMANLIĞI TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan, -----

Adı Soyadı ve Unvanı

Üye, -----

Adı Soyadı ve Unvanı

Üye, -----

Adı Soyadı ve Unvanı

Üye, -----

Adı Soyadı ve Unvanı

Onay

Yukardaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine
ait olduğunu onaylarım.

...../...../ 1989

İmza

Adı Soyadı ve Unvanı

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
GELİŞMENİN DİNAMİK FAKTÖRLERİNİN	
MEVCUT DURUMU	
1- SANAYİ SEKTÖRÜ	3
A- SANAYİLEŞMENİN ÖNEMİ.....	3
B- İLİN SANAYİLEŞME TARİHİ.....	4
1- Planlı Dönem Öncesi.....	4
2- Planlı Dönem.....	7
C- GÜNÜMÜZDE İLİN SANAYİLEŞME HAREKETİ.....	9
1- İl Sanayiinin İstihdama Katkısı.....	14
2- İl İmalat Sanayiinin GSYİH'daki Yeri.....	16
3- İlin GSYİH ile Türkiye GSYİH'nın Karşılaştırıl- ması.....	17
4- İlin Kamuve Özel Sektör Yatırımları.....	22
a- Küçük Sanayi Siteleri.....	22
b- Organize Sanayi Bölgesi.....	23
2- TARIM SEKTÖRÜ.....	25
A- COĞRAFİ KONUMU VE ARAZİ DURUMU.....	25
B- TARIMIN YAPISI.....	26
C- İL ARAZİLERİN TARIM POTANSİYELİNE GÖRE SINIFLAN- DIRILMASI.....	30
E- ÖRNEK YILLARA GÖRE EKİLİŞLER.....	31
3- HİZMET SEKTÖRÜ.....	35
A- EĞİTİM VE KÜLTÜR.....	35
1- Eğitim Hizmetleri.....	35
a- İlköğretim.....	35
b- Ortaöğretim.....	37
c- Liseler.....	39
d- Yükseköğretim.....	41
2- Halk Eğitim Hizmetleri.....	42
B- ULAŞTIRMA.....	43
1- Karayolları.....	43

	<u>Sayfa</u>
2- Demiryolları.....	47
3- Havayolları.....	51
C- ELEKTRİK ENERJİSİ.....	52
D- HABERLEŞME.....	56

İKİNCİ BÖLÜM

GELİŞMENİN DİNAMİK FAKTÖRLERİNİN İL AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1- İLİN SANAYİLEŞME PROBLEMLERİ.....	57
A- KAMU SEKTÖRÜ PROBLEMLERİ.....	57
B- ÖZEL SEKTÖR PROBLEMLERİ.....	58
C- ORTA VE KÜÇÜK SANAYİ PROBLEMLERİ.....	61
2- İLİN TARIMSAL PROBLEMLERİ.....	63
3- İLİN HİZMET SEKTÖRÜ PROBLEMLERİ.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MALATYA'NIN EKONOMİK KALKINMASINDA GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ'NİN YERİ

1- GAP'A GENEL BAKIŞ.....	69
2- GAP'IN ALT PROJELERİ.....	70
3- BÖLCENİN SOSYAL YAPISI.....	75
4- GAP'IN MALATYA'NIN EKONOMİK KALKINMASINA OLACAK ETKİ- LERİ.....	76

DÜRDÜNCÜ BÖLÜM

KALKINMA İÇİN BİR MODEL SANAYİNİN BÖLGESEL KUTUPLAŞMASI VE ÇEKİRDEK BÖLGE

1- GELİŞME MERKEZLERİ.....	81
2- ÖNCÜ SEKTÖR VEYA SEKTÖREL KUTUPLAŞMA.....	83
3- BÖLGESEL VE SEKTÖREL BÜTÜNLEŞMEDEN YAYILMAYA GEÇİŞ..	88
4- MODELİN İLE UYGULANMASI.....	91
SONUÇLAR.....	92
FAYDALANILAN KAYNAKLAR.....	95

ÖNSÖZ

Bu çalışma, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında benden yakın ilgisini esirgemeyen, Tez Danışman Hocam Doç. Dr. İbrahim Erol'a, Doç. Dr. A. Ali Karaca'ya, değerli fikirleriyle bana yol gösteren Arş. Gör. Naci Karaduman'a ve gerek kaynak tarama ve gerekse bu tezin daktilo edilmesinde bana yardımcı olan Öğr. Gör. Fikret Otlu ile arkadaşım Hacı Gönültaş ve emeği geçen diğer arkadaşlara ayrı ayrı teşekkür etmeyi borç bilirim.

29 Ekim 1989

Ali Aksoy

GİRİŞ

Cumhuriyetten bu tarafa varolan ve günümüzde de önemini koruyan Türkiye'nin doğusu ile batısı arasındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik farkları günümüzün en önemli sorunlarından biri olarak kendini göstermeye devam etmektedir.

Sosyo-ekonomik kalkınmanın ülkenin her yanında ve aynı anda olmayacağı gerçeğinden hareketle, çeşitli ekonomik tedbirlerle bölgeler arası gelişmişlik farklarını giderici planlar geliştirilerek ülke çapında homojen bir yapı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, geri kalmış bölgeler içinde yer alan, ilimizin, ekonomik ve sosyal yapısını inceleyerek, var olan imkanlardan ne derece yararlandığına araştırıp, sektörel eksiklikleri tesbit edip, çözüm için öneriler getirmektir.

Bu çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, gelişmenin dinamik faktörlerinin mevcut durumu, sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinin statik yapısı tablolar yardımıyla incelenmektedir.

İkinci bölümde, gelişmenin dinamik faktörlerinin ilimiz açısından değerlendirilmesi, ilin sanayi problemleri, hizmet ve tarım sektörü problemleri incelenerek sektörel eksiklikler göz önüne serilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın üçüncü bölümünde ise, Malatya'nın ekonomik kalkınmasında Güneydoğu Anadolu Projesi'nin yeri ve önemi üzerinde durularak, GAP'ın alt sektörleri açıklanarak Proje tamamlandıktan sonra elde edilecek üretim artışının ilde değerlendirilebilmesinin Malatya'nın sosyo-ekonomik yapısına olabilecek etkileri incelenmektedir.

Bu çalışmanın son bölümünde ise, kalkınma için bir model ele alınıp bu model içerisinde il için uygun öncü sektör tesbit edilerek, merkezden çevreye doğru gelişme üzerinde durulmuştur.

Tablo 2
1964 Sanayi İşyerleri Sayımına Göre
Malatya'da
Büyük İmalat Sanayi Kuruluşları
(%)

Sektörler	İşyeri Dağılımı	Ücretli İşçilerin Dağılımı	Katma Değerin Dağılımı	Ücretli Yapılan Ödemelerin Dağılımı
Özel	60.0	3.8	1.2	1.5
Devlet	40.0	96.2	98.8	98.5
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0
Sektörlerin Payı				
- Gıda Sanayi	30.0	23.1	21.9	19.7
- Tütün Sanayi	20.0	16.4	36.3	14.5
- Dok. Giy. Eşyası ve Deri Sanayi	40.0	58.6	41.5	66.1
- Taşa Toprağa Dayalı Sanayi	10.0	1.9	0.3	0.7
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: D.İ.E. 1964 Sanayi Ve İşyerleri Sayımı, D.İ.E. Matbaası Ankara, 1967

Tabloda görüldüğü gibi işyeri dağılımında % 60 olan özel sektör, ücretli işçilerin dağılımı, katma değer dağılımı ve yapılan ödemeler dağılımında çok küçük paylara sahiptir bunun sebebi, özel sektör işyerlerinin çok olmasına karşılık küçük çaplı işyeri olmasını göstere biliriz.

Devlet sektörünün işyeri dağılımında % 40 lık bir orana sahip olduğu halde işçi dağılımı, katma değer dağılımı ve yapılan ödemelerin dağılımında çok yüksek paya sahip olmasının sebebi, kamu sektörünün işyeri sayısının az olmasına karşılık büyük çaplı işyerlerine sahip olmasını göstere biliriz.

2- Planlı Dönem (1968 ve sonrası)

Bu dönemin ilk on yılı il sanayiinde önemli sayılabilecek yatırımların yapılmadığı bir dönem olmuştur. Malatya, 1968 yılında "Kalkınmada Öncelikli İller" kapsamına alınmasından sonra 1970 yılı ve sonrası özel sektörün çeşitli dallardaki yeni yatırımları ve kamu kesiminin genişletilmesi yatırımları ile bir canlanma dönemine girmiştir.

1970'li yıllarda ilimizde en çok işyeri açılan sanayi dalı Gıda Sanayiidir. Bu sanayii, Dokuma, Taşa toprağa dayalı sanayi izlemektedir.

Bu gelişme aşağıda yer alan tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 3'de görüldüğü gibi, sanayi yatırımlarının çoğu hafif teknoloji ve küçük ölçekli yatırımlardır.

Bu yatırımlardan gerek istihdam gerekse teknoloji bakımından büyük ölçekli sayılabilecek kuruluşlar şunlardır. Soykan Süt Fabrikası, Kaykur Kaysı Kurutma ve pulp Sanayi, Yem ve Gıda Sanayi A.Ş., Yem fabrikası, Yifaş Giyim sanayi, İpaş İplik Fabrikası, Maksan Makina Sanayi, Mormaş Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi ve Kağıtsan Kağıt ve Karton Sanayi.

Yukarda Sıralanan işletmelerden bazıları ekonomik ve hammadde kıtlığından üretim dışı kalmışlardır. Soykan Süt Fabrikası ve Kağıtsan'ı örnek gösterebiliriz. Kaykur ve Yifaş üretime uzun bir süre ara verdikten sonra faaliyete tekrar geçmişlerdir.

Tablo 3
1970-1982 Döneminde
Malatya'da Gerçekleştirilen
İmalat Sanayi Ve Özel Sektör Yatırımları

Kuruluş Adı	Kuruluş Tarihi	Kapasitesi	Çalışanlar Sayısı 1982
Gıda Sanayi			
- Özkan Un Fabrikası	1962	45.000 Ton/yıl	21
- Yeni Un Fabrikası	1974	100 Ton/Gün	22
- Malatya Un Fabrikası	1975	70 Ton/Gün	31
- Magsaş Bereket Un F.	1977	100 Ton/Gün	32
- Fırat Un Fabrikası	1980	54 Ton/Gün	21
- Kay-tur Kayısı Kur.	1977	3.000 Ton/Yıl	50-200 Mev.
- Özkan Kayısı İşl. Fa.	1979	1.000 Ton/Yıl	54
- Elmas Kayısı İşl.	1980	2.400 Ton/Yıl	13
- Kanat Tic. Koll. Şt.	1980	10 Ton/Gün	66
- Soykan Süt Fabrikası	1977	25 Ton/Gün	30
- Yem ve Gıd. San.	1972	80 Ton/Yıl	20
- Kayısı Kola	1975	65.000 Kasa/Yıl	13
Dokuma ve Giyim Sanayi			
- Yifaş Dokuma San.	1972	12.000 Tak. El./Yıl	277
- İpaş İplik Fab.	1976	4.000 Ton/Yıl	383
Taşa Toprağa Day. San.			
- Solmaz Tuğla Fab.	1974	4.8 Mil. Adet/Yıl	57
- Uçak Tuğla Fab.	1982	20.000 Adet/Gün	25
- Teksan Kireç San.	1982	90.000 ton/yıl	35
Metal Eş. Mak. İmalatı			
- Maksan Makina san.	1980	2.400 Trafo/yıl	95
- Doğu Aküm. San.	1981	73 adet/yıl	10
- Mormaş	1981	11.400 tk./yıl	115
- Kağıtsan	1981	25.000 Ton/yıl	175

Kaynak: Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, 1986 yılı Ekonomik ve Ticari Durum Hakkında Rapor, 1987, Malatya.

Bu dönemde işletmeye açılan 21 sanayi kuruluşundan en çok işyeri açan sanayi kolu 12 işyeri ile gıda sanayi olmakla beraber, istihdam ve üretim kapasitesi bakımından dokuma sanayi ilk sırada yer almaktadır. Bu kuruluşların hizmete girmesi ile dokuma ve giyim sanayi il imalat sanayiinde büyük ölçekli işletmelerin en yoğun olduğu sektör durumuna gelmiştir.

1974-1980 döneminde özel sektörde yapılan toplam yatırımlar aynı dönemde kamu kesimince gerçekleştirilen genişletme yatırımlarınının 1/5'i kadardır.

İl sanayiinde yaratılan katma değer ve istihdamın dağılımında da kamu sektörü yatırımları özel sektör yatırımlarından kat kat fazladır. Bu ise şöyle bir sonuç doğurmaktadır. İlde gerçekleştirilen özel sektör yatırımları küçük ölçekli yatırımlardır.

C- GÜNÜMÜZDE İLİN SANAYİLEŞME HAREKETİ

En son Genel Sanayi ve İşyerleri sayımı yurdumuzda 1980 yılında D.İ.E. tarafından yapılmıştır. 1980 Genel Sanayi ve işyeri sayımı sonuçlarına göre ilde toplam 1584 adet 10'dan az işçi çalıştıran işyeri bulunmaktadır. Bunların çoğunluğu planlı dönemde kurulmuştur.

Aşağıda yer alan tablo 4'de görüldüğü gibi en çok işyeri metal eşya, makina ve teçhizat, ulaşım aracı, ilmi ve mesleki ölçme aletleri sanayiinde bulunmaktadır.

Tablo 4
Malatya
İmalat Sanayi Alt Sektörleri İtibariyle
İşyeri Büyüklükleri Ve
Kuruluş Yıllarına Göre İşyeri Sayısı
(10 Kişiden az işçi çalıştıran işyeri)

Sektörler	Kişi Sayısı	İşyeri Sayısı	Kuruluş Yılları			
		1923	1923 1950	1951 1964	1965 1981
-İmalat Sanayi	1	420	3	6	47	364
	2	522	2	2	58	459
	3-4	452	1	2	42	407
	5-6	132	-	-	13	119
	7-9	58	-	1	7	50
-Toplam	-	1.584	6	11	167	1.399
-Gıda	1	10	-	-	2	8
İçki ve Tütün Sanayi	2	10	-	-	1	9
	3-4	31	-	-	3	28
	5-6	22	-	-	4	18
	7-9	21	-	1	4	16
-Toplam	-	94	-	1	14	79
-Dokuma Giyim Eşyası ve Deri Sanayi	1	91	-	1	6	84
	2	129	-	1	10	118
	3-4	79	-	2	8	69
	5-6	13	-	-	3	10
	7-9	7	-	-	1	6
-Toplam	-	319	-	4	28	287
-Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi	1	32	-	-	3	29
	2	90	-	-	10	80
	3-4	85	-	-	8	77
	5-6	19	-	-	1	18
	7-9	11	-	-	1	10
-Toplam	-	237	-	-	23	214

./..

Sektörler	Kişi Sayısı	İşyeri Sayısı	Kuruluş Yılları			
		1923	1923 1950	1951 1964	1965 1981
-Kağıt Ürünleri ve Basın Sanayi	1 2 3-4 5-6 7-9	2 8 7 - 1	- - - - -	- - - - -	2 1 - - 1	6 6 - - -
-Toplam	-	18	-	-	4	14
-Kimya Petrol Kauçuk Plastik Ürünler Sanayi	1 2 3-4 5-6 7-9	6 6 5 1 -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	6 6 5 1 -
-Toplam	-	18	-	-	-	18
-Taşa Toprağa Dayalı Sanayi	1 2 3-4 5-6 7-9	6 3 3 - 2	1 - - - -	- - - - -	- - 1 - -	5 3 2 - 2
-Toplam	-	14	1	-	1	12
-Metal Eşya Mak. ve Teçhizat Ölç. Alet Sanayi	1 2 3-4 5-6 7-9	109 121 166 59 9	- 1 1 - -	- - - - -	7 4 10 3 -	12 115 155 56 9
-Toplam	-	464	2	-	24	437
-Diğer İmalat Sanayi	1 2 3-4 5-6 7-9	6 3 2 1 -	1 - - - -	- - - - -	1 - - - -	4 3 2 1 -
-Toplam	-	12	1	-	1	10

Kaynak: D.İ.E. 1980 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, D.İ.E. Matbaası, Ankara, 1981.

Tabloda yer aldığı gibi, "Metal Eşya Makina ve Teçhizat, İلمي ve Mesleki Ölçme Aletleri Sanayi"inin işyeri sayısının fazla olmasının nedeni bu gruba giren imalat sanayi alt dallarının çok oluşu ve bakırcılık ve sobacılık sanayininin yoğun olmasıdır.

Ancak, bu sanayi dalındaki kuruluşların çoğunluğu 1 yada 2 kişi çalıştıran küçük işletmelerden oluşmaktadır.

İkinci sırayı 319 işyeri sayısı ile "Dokuma, Giyim eşyası ve Deri Sanayi" oluşturmaktadır.

Üçüncü sırayı ise "Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi" almaktadır. Dördüncü sırayı ise "Gıda, İçki ve Tütün Sanayi" almaktadır. Bu sektörün işyeri sayısının az olmasına rağmen gerek istihdam ve gerekse toplam sanayi üretimi içindeki payı ile ilimiz sanayi içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.

İlde imalat sanayi işyerlerinin, Türkiye toplamı içindeki sayı ve yüzde olarak yeri: tablo 5'de görülmektedir.

Tablo 5
İmalat Sanayi Kuruluşlarının
Malatya ve Türkiye'de
Sektörler İtibariyle Dağılımı
(10 kişiden az işçi çalıştıran işyerleri)

Sektörler	Türkiye	Malatya	(%)
Gıda İçki ve Tütün Sanayi	14.740	94	0.637
Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri San.	49.953	319	0.638
Orman Ürünleri ve Mobilya San.	32.574	237	0.727
Kağıt Ürünleri ve Basın San.	3.637	18	0.495
Kimya, Petrol, Kauçuk ve Plastik	5.154	18	0.349
Taşa Toprağa Dayalı Sanayi	5.521	14	0.253
Metal Ana Sanayi	608	-	-
Metal Eşya, Makina, Teçhizat, İlmi ve Mes. Ölç. Alet san.	61.113	464	0.759
Diğer İmalat Sanayi	3.734	12	0.321
Toplam	177.034	1.176	0.664
Malatya'ya Bağlı İlçelerdeki Toplam Sanayi	-	408	-
Toplam	177.034	1.584	0.894

Kaynak: D.İ.E. 1980 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, D.İ.E. Matbaası, Ankara, 1981

Tablo 5'de görüldüğü gibi il merkezinde yer alan toplam 1176 işyeri Türkiye genelindeki 177.034 işyerinin, % 0.664'ünü oluşturmaktadır. Bu oran ilçelerdeki 408 işyerinin katılmasıyla % 0.894'e yükselmektedir.

1- İl Sanayiinin İstindama Katkısı

1985 yılında yapılan Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına göre, il nüfusunun 263.914 kişi olduğu, bu nüfusun 183.711 kişisi tarım kesiminde, 43.685 kişinin ise tarım kesimi dışındaki üretimde çalıştığı tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6
Malatya'da
İktisaden Faal Nüfusun
Sektörlere Göre Dağılımı

Sektörler	Sayı	(%)
-Tarım Sektörü	183.771	69.61
-İmalat Sanayi	14.334	5.43
-Diğerleri	65.869	24.96
Toplam	263.914	100.00
-Tarım Dışı Üretim	43.685	100.00
-İmalat Sanayi	14.334	32.81

Kaynak: D.İ.E. 1985 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, Malatya İli Nüfus Sayımı Sonuçları, D.İ.E. Matbaası, Ankara, 1987
Tabloda görüldüğü gibi, tarım dışı üretimde çalışanların yaklaşık % 32'si imalat sanayiinde çalışmaktadır. İmalat sanayiinde çalışanlar toplam iktisaden faal nüfusun % 5.43'ünü teşkil etmektedir. Sürekli çalışmanın ve en az gizli işsizliğin imalat sanayi olduğunu düşünecek olursak bu rakamın küçüksenmeyecek kadar olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 7
Malatya'da
İmalat Sanayiinde Çalışanların
Sektörlere Göre Dağılımı

Sektörler	Erkek	Kadın	Genel Toplam	(%)
- İmalat Sanayi Toplamı	12.277	2.057	14.334	100.00
- Gıda-İçki ve Tütün Sanayi	3.763	956	4.719	32.93
- Dokuma ve Giyim Sanayi	4.284	1.022	5.306	37.02
- Orman Ür. ve Mobilya San.	1.592	11	1.603	11.18
- Kağıt Ürün. ve Bas. San.	260	5	265	1.85
- Kimya-Petrol-Kauç. ve Pls. Sa.	251	6	257	1.80
- Taşa Toprağa Dayalı Sanayi	127	6	133	0.92
- Metal Ana Sanayi	104	3	107	0.75
- Metal Eşya Makina Sanayi	1.712	29	1.741	12.14
- Diğer İmalat Sanayi	184	19	203	1.41

Kaynak: D.İ.E. 1985 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, Malatya İli Nüfus Sayımı Sonuçları, D.İ.E. Matbaası, Ankara, 1987.

İl imalat sanayiinde çalışanların alt sektörler göre dağılımına bakacak olursak, tablo 7'de görüldüğü gibi toplam 14.334 kişinin çalıştığı imalat sanayiinde en fazla istihdam 5.306 kişi ele dokuma ve giyim sanayiindedir. Bu rakam imalat sanayi toplamı içinde yüzde olarak % 37.02'dir. Dokuma sanayiinin 4.719 ve % 32.93 ile gıda, içki ve tütün sanayii, 1.741 ve % 12.14 ile metal eşya ve makina teçhizat, ulaştırma ve ilmi-mesleki ölçme araçları sanayii, 1.603 ve % 11.18 ile Orman ürünleri ve mobilya sanayi takip etmektedir.

İşyeri sayısında daha gerilerde kalan dokuma ve gıda içki ve tütün sanayiinin istihdamda ilk sıraları aldığı görülmektedir. Bu da ildeki kamu yatırımı olan Tekel, Sümerbank ve Şeker Fabrikalarının paylarının büyük olduğunu göstermektedir.

Özel Teşebbüs işletmelerinin sayılarına baktığımızda işyeri çokluğuna karşı, küçük ölçekli kuruluşlar olduğundan daha az kişiye istihdam imkanı sağlamaktadırlar.

2- İl İmalat Sanayinin G.S.Y.İ.H.'daki Yeri

İl faal nüfusunun % 70'inin tarımla geçinmesine karşılık üretimin önemli bir kısmı imalat sanayii sektöründe olmaktadır. İmalat sanayi üretimi ve G.S.Y.İ.H. içindeki payı 1979 yılından 1986 yılına kadar, 1982 yılı hariç artmıştır.

Tablo 8

Malatya GSYİH'nin
Üretim Faaliyet Kolları İtibariyle Dağılımı
(%)

Sektörler	Yıllar						
	1979	1980	1981	1982	1983	1985	1986
Tarım	32.59	29.46	27.04	33.21	23.74	20.24	20.25
İmalat Sanayi	10.07	20.74	25.45	13.15	30.31	37.86	38.49
Madencilik ve Taş Ocağı	0.78	0.68	0.66	0.77	0.57	0.52	0.54
Elektrik Gaz Su	0.86	0.77	0.74	0.95	0.73	0.69	0.73
İnşaat	7.68	4.08	3.92	4.76	3.65	2.92	3.07
Ticaret	8.69	7.27	6.32	7.69	6.15	5.55	5.60
Ulaştırma	6.91	5.82	5.53	6.66	5.15	4.47	4.16

Kaynak: İ.S.O. G.S.Y.İ.H.'nın İller İtibariyle Dağılımı
1979-1986, Yayın No: 1988/8, Avcıol Matbaası, s.75,
İstanbul, 1988.

1979 yılından 1986 yılına kadar li G.S.Y.İ.H.'sı 26
kat artmışken, imalat sanayi üretimi ise 110 kat artmıştır.

Bu hızlı yüksek artış sonucunda 1979 yılında G.S.Y.İ. E. içinde % 10.07 bir paya sahipken 1983 yılında % 30,31 1984 yılında % 32.09, 1985'de % 37.86 ve 1986'da ise % 38.49'a çıkmıştır.

1986 yılında Türkiye İmalat Sanayiinin üretim değerinin Türkiye G.S.Y.İ.H. içindeki payının % 26 dolayında olduğu göz önüne alındığında il imalat sanayiinin, Türkiye ortalamasının çok üstünde olduğu anlaşılmaktadır. (İ.S.O.1986)

3- İlin G.S.Y.İ.H. 'sı ile Türkiye G.S.Y.İ.H. 'nin Karşılaştırılması.

İlin Türkiye GSYİH içindeki payı 1979 rakamlarına göre % 0.68 iken 1986'da % 0.98'e yükselmiştir. İl imalat sanayi, Türkiye imalak sanayi üretimi içinde 1979'da % 0.31'lik paya sahip iken 1983'de % 1.16'ya, 1985'de % 1.59'a yükselmiştir. 1986 yılında % 1.59 olarak kalmıştır. 1985 ile 1986 yılı içerisinde bir artış gözlenmemiştir.

Tablo 9

İlin Üretim Faaliyet Kolları İtibariyle
Katma Değerlerin
Türkiye Üretim Faaliyet Kolları İtibariyle
Katma Değer İçindeki Payı

Sektörler	1979	1980	1981	1982	1983	1985	1986
Tarım	1.01	1.04	1.07	1.06	1.01	1.01	1.01
İmalat Sanayi	0.31	0.78	0.97	0.41	1.16	1.59	1.59
Maden-Taş Oc.	0.49	0.49	0.49	0.49	0.49	0.49	0.49
Elk-Gaz-Su	0.38	0.38	0.38	0.38	0.38	0.38	0.38
İnşaat	1.06	0.65	0.69	0.72	0.72	0.70	0.76
Ticaret	0.41	0.41	0.37	0.37	0.37	0.37	0.37
Ulaştırma	0.50	0.50	0.51	0.52	0.52	0.51	0.49

Kaynak: İ.S.O. G.S.Y.İ.H. 'nin İller İtibariyle Dağ.1979-1986
Yayın NO: 1988/8, Avcıol Matbaası, s. 121, İstanbul, 1988.

İl sanayi üretiminde son yıllarda hem G.S.Y.İ.H. ve hemde Türkiye imalat sanayi üretimi içindeki payı itibariyle önemli derecede artmıştır. İlin 1984 yılı itibariyle G.S.Y.İ.H.'nın büyüklüğüne göre Türkiye sıralamasında 28. sırada yer aldığı görülmektedir.(2)

İmalat sanayi üretim değeri itibariyle ise 9. sırada gelmektedir.(3)

Türkiye'de sanayi ve sanayi üretiminin birkaç ilde toplandığı düşünülürse yukardaki verilerin il açısından fazla sevindirici olmadığı söylenebilir.

İl, son yıllarda imalat sanayi üretimi artan iller grubuna girdiğinden geleceğe iyimser bakabileceğimizi sağlamaktadır. Yine de ilin imalat sanayiinin ağırlığını kamu sektörünün meydana getirdiği göz önüne alınırsa özel sektörün geliştirilmesi konusu ağırlık kazanmaktadır.

İldeki tesislerin gerek kapasite ve gerekse üretim miktarı olarak en büyükleri devlete ait sanayi kuruluşlarıdır. Bunlar: Sümerbank, Şeker Fabrikası, Tekel Sigara Fabrikası, Et ve Balık Kurumu Malatya Et Kombinası'dır.

Özel sektöre ait büyük ölçekli kuruluşlar olan Kağıtsan ile Soykan Süt Mamulleri Fabrikaları faaliyetlerini birkaç yıldır durdurmuş bulunmaktadır. Özel sektöre ait belli başlı halen faaliyette bulunan fabrikalar ise, İpaş,

(2) ISO, G.S.Y.İ.H.'nın İller İtibariyle Dağılımı, 1979-1986, Yayın No: 1988/8, Avcıol Matbaası, s.217 İst. 1988

(3) ISO, a.g.e.s. 179.

maksan, Yifaş, Boyataş, Güntaş ve Mormaş Mobilya Sanayiidir.

Tablo 10, ilde mevcut kamu ve özel sektöre ait sanayi kuruluşlarını, üretim konusunu, kapasitesini, üretim miktarı ve istihdamını göstermektedir.

Tablo 10'da görüldüğü gibi il belli başlı sanayi sektörlerinin büyük çoğunluğu atıl kapasite ile çalışmaktadır. Atıl kapasitenin ilk sırasında ise un fabrikaları gelmektedir. Sanayi sektörlerindeki atıl kapasitenin üstüne çıkabilmek için hammadde ve pazarlama problemlerinin çözülmesi gerekmektedir.

KURULUŞUN ADI	ÜRETİM KOBUSU	KAPASİTE	ÜRETİM KAPASİTESİ	İSTİHDAM
Şeker Fab.T.A.Ş.	Şeker	3.600 T/G.Pancar İşl.	13.300 T/G.1986 Yılı kapasitesi	890 Kişi
E.B.Kur.Malatya Et San.Mies.	Gıda San.	400 Büyük 2000 K.B.A/Gün	Üretim %20-25	99 Kişi
Maksas Gıda ve Un San.A.Ş.	Un ve Kep.	30.000 T/Y	7.221 T/Y	30 Kişi
Anadolu Un Fab.A.Ş.	Un ve Kep.	24.000 T/Y	5.000 T/Y	21 Kişi
Güzel Un Fab.Koll.Şti.	Un ve Kep.	33.000 T/Y	7.000 T/Y	20 Kişi
Halit Ziya Özkan Un Fab.	Un ve Kep.	45.000 T/Y	3.700 T/Y	25 Kişi
Fırat Un Fab.Koll.Şti.	Un ve Kep.	11.400 T/Y	950 T/Y	9 Kişi
Yeni Un Fab.Ltd.Şti.	Un ve Kep.	120 T/Gün	9.000 T/Y	13 Kişi
Sinanlılar Un Fab.	Un ve Kep.	15.600 T/Y	5.100 T/Y	26 Kişi
Kaykur Kayısı Kurutma ve Pulp Fab.	Kuru kayısı Pes.ve pulp	3.600 T/Y	1.300 T/Y	50-200 Mev- simlik.
Kayısı Kola Mevsim Gazozu	Meşrubat	6.000 Şişe/S.	35.000 Kasa	
Soykan Süt ve Süt Mamülleri Fab.	Süt ve Süt.M.	24 T/Gün	1982 yılından itibaren faaliyetini durdurmuş tur.	
Yem ve Gıda San.A.Ş.	Karma yem	24.000 T/Y	10.000 T/Y	20 Kişi
Tekel Sigara Fab.	Filitreli Sig.	18.264 T/Y	12.237 T/Y	1725 Kişi
Boyataş Boya Dağıtım Sanayi A.Ş.	Boya	3.000 T/Y	2.200 T/Y	93 Kişi
Sümerbank Pamuklu San.Miessesesi	Pamuklu Mensucat	20.000.000 M/Y 6300 T/Y	12.000.000 M/Y 4067 T/Y	2216 Kişi

KURULUŞUN ADI	ÜRETİM KONUSU	KAPASİTESİ	ÜRETİM MİKTARI	İSTİHDAM
Yifaş Yeşilyurt Tekstil San.A.Ş.	Hazır giyim	400.000 Ad./Y Tak.elbise	200.000 Ad./Y.Takım elbise	224 Kişi
İpaş İplik ve Dok.Fab.A.Ş.	İplik	4.000 T/Y	3.601 T/Y	625 Kişi
Güntaş İplik ve Dokuma Fab.A.Ş.	İplik	25.440 İğ.	Deneme üretimi yapılmaktadır.	150 Kişi
Kaletaş İplik S.A.Ş.	İplik	25.000 İğ.	İnşaat çalışmaları devam etmektedir.	
Anateks Tekstil Fab.A.Ş.	İplik	25.000 İğ.	Montaj çalışmaları devam etmektedir.	
Darendede İplik Fab.	İplik	25.000 İğ.	İnşaat çalışmaları devam etmektedir.	
Maksan Makina San.A.Ş.	Transformator	3.360 Ad./Y.	2.049 Ad./Y.	184 Kişi
T.C.D.Yolcu ve Yük Vagonu Onarım Fabrikası	Vagon Yenileme ve onarım	Yük Vag.4183 Ad./Y Yolcu Vag.577 Ad./Y	İnşaat çalışmaları devam etmektedir.	
Doğu Akü Mutlular Akü San.ve T.A.Ş.	Akümülatör ve Mal.	78.300 Ad./Y	132 Ad./Y.	9 Kişi
Solmaz Tuğ.ve Kiremit Fab.	Tuğla	2.500.000 Ad./Y	1.500.000 Ad./y.	39 Kişi
Uçak Tuğ.ve Kiremit Fab.	Tuğla	20.000 Ad./Gün	15.000 Ad./Gün	30 Kişi
Teksan Tek.Kireç S.ve T.A.Ş.	Torbalı toz kireç	30.000 Ton/Y	20.000 Ton/Y.	35 Kişi
Kağıtsan Kağıt ve Karton San.A.Ş.	Ambalaj Kağıdı	21.000 Ton/y	Faaliyetini durdurmuştur.	
Mormaş Orman Ürünleri Mobilya San.A.Ş.	Muhtelif Mobilya	7.000 Ad./Y.	Deneme üretimine geçmiştir.	28 Kişi

Kaynak: Malatya Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü, 1986 yılı Ekonomik ve Ticari

Durum Hakkında Rapor, 1987, Malatya.

4- İlin Özel ve Kamu Sektörü Yatırımları

Kamu yatırımlarınının çoğu tamamlama yatırımları olarak göze çarpmaktadır. Sadece vağon fabrikası devletin yeni yatırımları olarak kendini göstermektedir. Buna karşılık özel sektör yatırımları sayı olarak daha fazladır.

İlin özel sektör yatırımları ise şunlardır:

Hekimhan Toprak Sanayi: Tuğla ve kiremit

Van Kireç ve Tuğla sanayi: Kireç Tuğla, kiremit.

Yerteks tekstil sanayi: Darende ilçesinde Kuruluşu devam etmektedir.

Kaletaş Tekstil sanayi: 25.000 iş kapasiteli kuruluşu devam etmektedir.

Anateks Anadolu Tekstil sanayi: 25.000 iş ve 2.800 ton/yıl pamuk ipliği kapasiteli. Faaliyete geçtikten sonra 300'den fazla işçi çalıştıracaktır.

Özyes Çelik Eşya Sanayi: Malatya Organize Sanayi Bölgesinde kuruluşu devam etmektedir.

İmrün Endüstri Mineralleri mikrolize öğütme sanayi. Pütürge ilçesinde kurulmaktadır.

Çekirdek bulgur fabrikası: Bulgur üretecektir. Dene- me üretimine başlamıştır.

Yukarda sıraladığımız resmi ve özel yatırımları sonuçlandırıldığı takdirde istihdam ve üretim açısı daha da büyüyecektir.

a) İlde Bulunan Küçük Sanayi Siteleri:

Küçük hacimli imalathaneler, 1 ile 5 kişi arasında işçi çalıştırmakta ve ilin çeşitli semtlerinde dağınık olarak faaliyet göstermekte iken 1965 yılında Malatya Küçük Sanayi Sitesi adı altında kurulmuş 1968 yılında inşaatına

başlanmış,1975 yılında bitirilmiştir.594 İşyeri kapasitesi daha sonraları çevre parsellerinde katılmasıyla işyeri sayısı artırılmıştır.

Ancak zaman içerisinde Malatya Küçük Sanayi Sitesi işyeri hacminin İl ihtiyacına cevap veremez duruma gelmesinden sonra, Ankara kara yolu üzerinde 870 işyeri kapasiteli Öz Malatyalılar İşyeri Yapı Kooperatifi adı altında ikinci bir küçük sanayi sitesi inşaatı başlatılmıştır. Site tamamlandığında 544 adet 100 m², 326 adet 200 m² lik işyeri faaliyete geçmiş olacaktır.

b) Organize Sanayi Bölgesi:

Yurdumuz için yeni bir kavram olan Organize Sanayi Bölgeleri uygulamasının yapıldığı batılı ülkelerde " Yüksek verimli çalışan bir sınai teşebbüsler topluluğu meydana getirmek için planlı bir yaklaşım " olarak tanımlanmaktadır.

Sanayi işyerlerinin düzensiz ve dağınık olmaktan kurtarılıp endüstriyel gelişmeyi özendirirken orta ve büyük çaplı özel sektör yatırımlarının belirli yerlere toplanarak, sanayi kuruluş yerlerinde bulunması gereken altyapının (Enerji, Kafeterya ,Tamir atölyeleri, Araştırma laboratuvarları, P.T.T ve Hizmet tesislerinin) merkezi bir yerde toplanmasından ekonomik fayda sağlanacağı için O.S.B'leri teşkil edilmiştir.Bu gerekçelerle Malatya'da Organize Sanayi Bölgesi çalışması Malatya - Ankara kara yolu üzerinde il merkezine 12 km mesafede, 300 hektar

arazi üzerinde kurulmaktadır. Kurulacak olan sanayi tesisinin ihtiyaçları gözönüne alınarak 3.000 ile 20.000 m² arasında değişen parsellerden meydana gelmektedir.

Kalkınma planlarında gelişmenin temelini teşkil eden üç faktör(Sanayileşme, Şehirleşme, Tarımda modernleşme) içinde ve bölgeler arası farkın enaza indirilmesini hedefleyen kalkınma planları çerçevesinde Organize Sanayi Bölgeleri en ideal bir uygulamadır.

İlde bulunan O.S.B'sine şimdiye kadar 10 ana sektörde müteşebbisler yer tahsisi için müracaat etmişlerdir.

- Çelik eşya ve büro malzemeleri imalatı.
- Ambalaj ve plastik sanayi imalatı.
- Ziraat aletleri imalatı (üç firma)
- Kalorifer kazanı imalatı.
- Motor yenileme (iki firma)
- Kablo imalatı.
- Çivi ve tel imalatı
- Bakır lehva imalatı
- Yedek parça ve Döküm sanayi
- Tekstil imalatı

2- TARIM SEKTÖRÜ

Tarım sektörünün ana görevi, toplum bireylerinin beslenme, barınma ve giyim gibi temel ihtiyaç maddelerini yeterli ve nitelikli bir biçimde sağlamak, ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik darboğazdan kurtulmasında istihdam yaratmak ve ihracata daha geniş ölçüde katkıda bulunmak suretiyle kalkınmamız için gerekli döviz ihtiyacını sağlamaktır. Bu yönüyle her zaman ekonomi içinde ihmal edilmeyecek bir yeri olan, tarım sektörünün geliştirilmesi konusu uzun yıllardan beri Türkiye'de temel sorunlar arasında gündemde bulunmakta, bu amaçla büyük yatırımlar yapılmakta ve çabalar sarfedilmektedir.

Bu bölümde Malatya ili tarım sektörü ile ilgili aşağıdaki konular incelenecektir.

- Coğrafi konumu ve arazi durumu.
- Tarımın Yapısı.
- Tarım alanlarının kullanım durumu.
- Örnek yıllara göre ekilişler. v.b.

A- COĞRAFI KONUMU VE ARAZİ DURUMU

Malatya ili, Doğu Anadolu Bölgesinde, Fırat havzasının yukarı Fırat bölümünde yer almaktadır. Yüz ölçümü 12.313 Km² olup, 38 derece 45 dakika ve 39 derece 08 dakika doğu boylamları ile 37 derece 54 dakika ve 39 derece 03 dakika kuzey enlemleri arasında bulunmaktadır.

Sultan suyu ve sürgü çayı vadileri ile Akdeniz Bölgesine, Tohma vadisi ile İç Anadolu Bölgesine ve Fırat

Vadisi ile Doğu Anadolu Bölgesine açılan il alanı bu üç bölge arasında bir geçiş bölgesi oluşturmaktadır.

İl alanınının % 41.6'sını platolar, % 45.5'ini dağlar ve % 12.9'unu da ovavadiler oluşturmaktadır. İlin yayılım alanı tohma suyu, kuruçay, sultansuyu ve fırat'a dökülen çok sayıdaki akarsularla parçalanmıştır. Malatya, bu vadilerle çevre illere bağlanmakta ve en önemli kara ve demir yolları bu vadilerden geçmektedir.

İlde genelde karasal iklim mevcuttur. Ancak, Malatya Ovasını içerisine alan geniş çöküntü alanında Akdeniz iklim tipine yakın bir iklim görülmektedir. Yıllık ortalama yağış miktarı 382.6 mm olup, yıllık sıcaklık ortalaması 13.7 derecedir. (4)

B- TARIMIN YAPISI

Toplam alanı 1.231.306 ha. dolayında olan Malatya ili Türkiye topraklarınının yaklaşık % 1.6'sı kaplamaktadır. İlde geniş bir alan kapsayan tohma havzası ile Malatya ovası bitkisel üretimin yoğunlaştığı kesimlerdir. Özellikle çemen, tafta ve milli yazıları (Sustansuyu) ekim alanlarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Topraksu verilerine göre (1984) kullanılmakta olan 432.419 ha.lık tarım arazisininin 360.461 ha.sı tarla tarımı ve 71.958 ha. ise bağ bahçe tarımı yapılmaktadır.

(4) KIRIMHAN Metin, Malatya'nın Arazi Yapısı, Tabiat ve İnsan Dergisi, yıl 21, sayı, 1, Mart 1987.

Tablo 11
Malatya İli
Tarım Alanlarının Kullanım Durumu
(Bin hektar)

Kullanım Durumu	1984	1985	1986	1987	1988
Tarım Arazisi	432	440	440	425	425
Toplam Tarla Alanı	376	376	374	361	358
Kuru Tarla Alanı	259	258	256	258	255
Sulu Tarla Alanı	117	118	118	103	103
Sebze Alanları	3	2	4	3	3
Bahçe Alanları	50	50	51	51	54
Bağlık Alanlar	11	11	10	9	9
Çayır ve Meralar	367	367	367	367	367
Ormanlar	133	133	133	133	133
Kültür Arazisi	940	940	940	925	925
Kültür Dışı Arazi	290	290	290	305	305

Kaynak: Malatya Tarım İl Müdürlüğü, İstatistik Şube Müdürlüğü Kayıtları, Malatya, 1989.

Tablo 11'de görüldüğü gibi, 1988 yılı verilerine göre, il yüzeyini meydana getiren 1.231.306 hektarlık alanın 425.000 hektarlık bir kısmı tarım arazisi durumundadır. Bu ise toplam il topraklarının % 34'ünü oluşturmaktadır. Bu alanın yaklaşık 255.000 hektarında kuru tarım yapılmakta olup, il alanının yaklaşık % 20'sini teşkil etmektedir. Sulanan araziler ise 160.000 hektar civarında olup, il topraklarının % 12'sini oluşturmaktadır. Bahçelik alanların ise çok büyük bir kısmı yaklaşık % 98,5'i sulanmaktadır. (5)

(5) Tarım Orman Köy İşleri Bakanlığı, Malatya Tarım İl Müdürlüğü Faaliyet Raporu, 1988, Malatya.

C- TARIM ALANLARININ KULLANIM DURUMU

Arazi kullanma kabiliyeti 8 sınıfa ayrılmış olup, Toprak zararlılığına göre sınıflandırma 1. sınıftan 8. sınıfa doğru giderek artmaktadır. (6)

İlk dört sınıf arazi iyi bir toprak idaresi altında, yöreye adapte olmuş kültür bitkileri ile orman, mera ve çayır bitkilerini iyi bir yekilde yetiştirme yeteneğine sahiptir. 5. 6. ve 7. sınıflarda toprak su koruma önlemleri alındığı takdirde bazı özel bitkilerde yetiştirilebilmektedir. 8. sınıf arazilerde çok etkin ve pahalı ıslah çalışmaları ile ürün alınabilirse de mevcut piyasa şartlarında elde edilecek ürün, yatırım harcamalarını karşılamadığı için ekonomik olmamaktadır.

1. Sınıf Tarım Arazileri: İl yayılma alanı toplamaları 70.177 hektar olup % 5.7'lik oranı teşkil etmektedir. Bu arazilerin 27.423 hektarı sulu tarım, 29.434 hektarı nadaslık kuru tarım, 2.832 hektarı da nadassız kuru tarım olarak değerlendirilmektedir. 17.032 hektar bahçe, 152 hektarı da çayır olan bu arazilerin kalan 2.304 hektarı da yerleşim alanı haline gelmiştir. ()

2. Sınıf Tarım Arazileri: Malatya'da 81.265 hektarlık yüzölçümleri ile % 6.6'lık bir oran teşkil eder. Bu arazilerin 45.739 hektarında kuru tarım, 20.892 hektarında sulu tarım yapılmaktadır. 11.670 hektar bağ-bahçe, 2.964 hektarı da yerleşim alanı olarak kullanılmaktadır.

(6) DSI, Malatya İl Müdürlüğü, 1988 yılı Çalışma Raporu, Malatya, 1989.

3. sınıf tarım arazileri: Bu araziler 126.383 hektarlık yüzölçümleri ile % 10,2'lik bir orana sahiptirler. 88.301 hektar kuru tarım, 15.471 hektar sulu tarım, 16.129 hektarı bağ bahçe, 2.400 hektarı çayır ve mera, 1.023 hektarı orman ve 3.059 hektarı ise yerleşim alanı olarak kullanılmaktadır.

4. sınıf tarım arazileri: Bu arazilerin toplamı 124.076 hektar olup, % 10,1'lik bir orana sahiptirler. Bu sınıf arazilerin 76.872 hektarında kuru tarım uygulanmaktadır. 3.899 hektar orman ve funda, 1.556 hektar ise yerleşim alanı olarak kullanılmaktadır.

5. sınıf tarım arazileri: Bu sınıfta Malatya'da hiç bir tarım arazisi haritalanmamıştır.

6. sınıf tarım arazileri: Malatya ilinde 143.137 hektarlık yüzölçümü ile % 11,6'lık bir orana sahip olan bu toprakların 77.391 hektarı mera olarak kullanılmaktadır. Kuru tarım yapılan alan 48.287 hektar, sulu tarım yapılan alan 1.489 hektar, orman ve fundalık alan 10.597 hektar ve yerleşim alanı ise 680 hektardır.

7. sınıf tarım arazileri: Bu sınıf araziler 637.086 hektarlık yüzölçümü ile % 51,7'lik bir orana sahiptir. Bu arazilerin 5.908 hektarında kuru tarım yapılmaktadır. 144.593 hektar ormanve funda, 479.559 hektar mera ve 1.899 hektarı da yerleşim alanı halindedir.

8. sınıf tarım arazileri: İldeki toplam alanları 32.091 hektar olup, % 3,4'lük bir oranı oluşturmaktadırlar.

Bu arazilerin 2.792 hektarı ırmak taşkın yatağı ve 39.299 hektarı da çıplak kaya olarak haritalanmıştır.

D - İL ARAZİLERİNİN TARIM POTANSİYELLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI:

Toprak, topoğrafik özellikler ile birlikte iklim şartları, mevcut sulama durumu ve arazinin kullanma şekli- de dikkate alınarak yapılan bu sınıflandırmaya göre arazi- ler, tarımsal potansiyellerine göre dört grupta toplanmak- tadır. (7)

I. Derecede önemli tarım arazileri (mutlak tarım arazileri) : Ülke düzeyinde sınırlı bir alan teşkil eden ve potansiyelleri itibarıyla, tarımsal faaliyetler altında tutulması gerekir.

Bu grupta yer alan araziler 203.341 hektar lık alanları ile il yüzölçümünün %16.5'ini oluşturmaktadırlar. Bunların 72.088 hektarında yeterli sulama ile tarım yapılmaktadır.

2. Derecede önemli tarım arazileri: Ülke ekonomi- sinde önemli yeri olan tahıl ve bazı endüstri bitkileri yetiştiren ve yetiştirilmesi uygun olan arazilerdir.

Bu gruptaki araziler, uyguntarım yöntemleri ile işlenip, iyi idare edildiklerinde bunlardan ekonomik olarak yüksek verim alınabilir.

Malatya ilinde 91.367 hektarlık bir alana sahip olan bu araziler, il yüzölçümünün % 7.4'ünü teşkil ederler.

(7) KIRIMHAN Metin, a.g.e. s. 23.

3. Derecede önemli tarım arazileri: Bu türdeki araziler üzerinde ülke genelinde yetiştirilen ürünlerin, iç tüketimdeki yerleri yanında, ihraç ürünleri de olduklarından (Çay, Antepfıstığı, zeytin, fındık, muz, turunçgiller, incir, kaysı, v.b.) milli ekonomide önemli payları vardır. Bu türden araziler, tesis edilmiş bağ-bahçe ve özel ürün-arazileridir.

9.196 hektarlık alanları ile il yüzölçümünün % 0,7 sini teşkil eden bu arazilerin tamamı üzerine bağ tesis edilmiştir.

4. Diğer araziler: Busınifa giren araziler, işleme- li tarıma uygun olmayan veya sınırlı olarak uygun olan arazilerle, orman rejmindeki arazilerden oluşmaktadır.

160.112 hektarı orman funda örtüsü altında bulunan bu araziler toplam 920.311 hektarlık bir alanla il yüzölçümünün % 47.7' sini teşkil etmekte dirlir.

E- ÖRNEK YILLARA GÖRE EKİLİŞLER

Tablo 12'de görüldüğü gibi, 1984-1987 yılları arasında gerek ekiliş ve gerekse tarımsal üretimde 1984-1987 yılları arasında bir artış görülmektedir. Bu artışın en önemli sebebi sulama amaçlı Sürgü Barajının faaliyete geçmesi olmuştur. Yapımı devam etmekte olan Medik Barajı bitirildiği takdirde, Yazıhan ve Erhaç (havalanı) düzlüğü de suya kavuşacak ve tarımsal üretimde büyük artışlar görülebilecektir.

Tablo I2
Malatya'da
Örnek yıllara göre
Toplam Tahıl Üretimi ve Ekiliş alanı

Yıllar	Ekim alanı (Hektar)	Üretim (Ton)
1984	157.045	282.674
1985	197.987	200.276
1986	202.639	301.912
1987	199.752	286.335
Toplam	757.423	1.071.197

Kaynak: Malatya Tarım İl Müdürlüğü, İstatistik Şube Müdürlüğü, 1987 yılı Çalışma Raporu, 1988, Malatya.

Tabloda görüldüğü gibi 1984- 1986 Yıllarında üretim sürekli artmışken 1987 yılında hem üretim hemde ekim alanında düşme kaydedilmiştir bu düşüşün en önemli sebebi Karakaya baraj gölünün il ekim alanının bir kısmını sular altında bırakmasıdır.

Malatyada tarla ürünleri içinde ikinci sırayı sebze üretim alanları, üçüncü sırayı ise endüstri ürünleri almaktadır.⁽⁸⁾

Tablo I3 de sebze üretim alanları ve üretim miktarı gösterilmiştir.

(8) Tarım il müdürlüğü, İstatistik şube müdürlüğü, 1987 Yılı Çalışma Raporu, 1988, Malatya.

Tablo I3
Malatya'da
Sebze üretimi ve Ekim alanı

Yıllar	Ekim alanı (Hektar)	Toplam Sebzeler (Ton)
1984	1.923	21.373
1985	1.900	28.319
1986	1.936	26.691
1987	1.932	22.349
Toplam	7.591	98.777

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü, İstatistik şube Müdürlüğü, 1987 Yılı Çalışma Raporu, Malatya, 1988.

T abloda görüldüğü gibi yine 1987 yılında Karakaya baraj gölü sebze üretim alanının bir kısmını sular altında bırakmıştır.

Tablo I4
Malatya'da

Endüstri bitkileri üretimi ve ekim alanı

Yıllar	Ekim alanı (hektar)	Üretim (Ton)
1984	244.725	11.223
1985	173.421	9.601
1986	288.198	7.440
1987	912.150	7.549
Toplam	1.558.449	35.813

Kaynak: Tarım il müdürlüğü, İstatistik şube Müdürlüğü, 1987 Yılı Çalışma Raporu, Malatya, 1988

İlde yapımı devam etmekte olan sulama amaçlı Çat barajı, Sultansuyu barajı, Suçatı regülatörü ve Polatbarajı tamamlandığında ilin kuru tarım yapılan arazilerinin büyük bir kısmı daha sulanacaktır.

A- EĞİTİM VE KÜLTÜR

Eğitim, ülkeler için bir amaç değil, insanlar arasında ekonomik sosyal ve kültürel yönlerden geliştirmenin, onlara istenilen nitelikleri kazandırmanın ve belirlenen amaçlara ulaşmanın etkili aracıdır.

Eğitimi biçimlendiren, içinde bulunduğu toplumun kültürüdür. Kültür bir topluma önceki kuşaklardan gelişerek aktarılan ve toplum üyelerinin çoğunluğunca değerli bulunan insan emeği ve düşüncesinin ortaya koyduğu bir bütün olarak ele alındığında eğitim ile kültürü birbirinden bağımsız olarak düşünmek imkansızdır.

1- Eğitim Hizmetleri:

İlde okul öncesi eğitimden başlamak üzere her kademede eğitim hizmeti verilmektedir. Ayrıca yetişkinler için halk eğitim hizmetleri de yaygınlaştırılmış bulunmaktadır.

İldeki örgün eğitim hizmetlerine ilişkin veriler, eğitim basamaklarına göre aşağıdaki gibidir.

Okul öncesi çağında bulunan küçük çocuklara ana okullarında, yuvalarda ya da ana sınıflarında kişisel yeteneklerinin gelişmesi, toplumsal alışkanlıklar kazanması gibi verilen eğitim olarak tanımlanmaktadır.

a) İlköğretim: Eğitim sisteminin ilk basamağı olan ilköğretim, bütün yurttaşların, milli eğitim amaçlarına uygun olarak, beden, zihin ve ahlak bakımından gelişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretim dönemidir.

Tüm dünya ülkeleri, 0-16 yaş gurubu içinde yer alan çocukların ilköğretimden geçmelerini, toplumsal ve ekonomik kalkınmanın önemli bir ön şartı olarak görmektedir.

İnsan hakları evrensel bildirisininin 26. maddesinde de ilköğretimin zorunlu olduğu belirtilmektedir. Bu madde "Okul çağındaki çocuklar, ekonomik gerekler ve imkanlar dikkate alınmaksızın ilköğretim imkanına hak kazanmışlardır" şeklinde dir. Bu yaş çocuklarına ilköğretim imkanı sağlama Milli Eğitim Politikasının ana amaçlarından birisidir.

Tablo 15

Malatya'da
İlkokul, Öğrenci ve Öğretmen Sayısı
(1988-1989)

-Okul Sayısı	1.002
-Öğrenci Sayısı	97.322
-Öğretmen Sayısı	3.688
-Derslik Sayısı	2.620
-Lojman Sayısı	1.042

Kaynak: MEGSB, Malatya Milli Eğitim Müdürlüğü Çalışma Raporu, Malatya, 1989.

Bir öğretmene 26.4 öğrenci düşmekte bu ise Türkiye ortalamasının çok üzerindedir. 1986 yılında Türkiye ortalaması 31.2 iken bu oran Malatya'da 26.4'dir. (9) Yine Malatya ilinde (4) ilkokul öğretmeninden birisine lojman imkanı sağlanmış bulunmaktadır. Bu lojmanların çoğunluğu köylerde yer almaktadır.

(9) DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı, 1987.

Malatya ilinde yıllara göre ilkokullarda okullaşma oranı ise aşağıdaki gibidir.

Tablo 16
Malatya'da
İlkokul Okullaşma Oranı

Öğretim Yılı	Çağ Nüfusu	Öğrenci Sayısı	Okullaşma Oranı
1985-1986	95.168	96.292	% 101.18
1986-1987	96.295	97.581	% 101.31
1987-1988	95.128	99.760	% 104.87

Kaynak: MEGSB, Malatya Milli Eğitim Müdürlüğü Çalışma Raporu, Malatya, 1989.

Tabloda görüldüğü gibi öğrenci sayısının çağ nüfusundan fazla olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum ilköğretimde çağ nüfusunu oluşturan 7-12 yaş grubunun dışında kalan öğrenci sayısının fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

b) Orta Öğretim: Uygulamada ortaöğretim 2 kademedен oluşmaktadır. Birinci kademedede 3 yıllık ortaokullar, ikinci kademedede 3 yıllık liselerdir.

Ortaokul, öğrencisini, genel eğitim yoluyla biryandan hayata öte yandan daha sonraki öğretim basamağına (Genel veya mesleki-teknik lise) hazırlayan 3 yıllık okullardır.

Bugün, tüm kasabalarda ve köylere kadar yayılmış vaziyette 120 genel 12 mesleki ve teknik olmak üzere toplam 132 ortaokul bulunmaktadır.

Aşağıdaki tabloda Malatya'da Ortaokul sayısı, öğrenci ve öğretmen sayısı yer almaktadır.

Tablo 17
Malatya'da
Ortaokul
Öğrenci ve Öğretmen Sayısı
(1988-1989)

Okul Sayısı	120
Öğrenci Sayısı	30.735
Öğretmen Sayısı	537

Kaynak: MEGSB, Malatya Milli Eğitim Müdürlüğü Çalışma Raporu, Malatya, 1989.

Yukardaki tablodan görüldüğü gibi, Malatya'da bir öğretmene 57 öğrenci düşerken, Türkiye genelinde ortaokullarda bir öğretmene 39 öğrenci düşmektedir. (16)

Aşağıdaki tabloda, ortaokul ve dengi okullarda okullarda okullaşma oranı yer almaktadır.

Tablo 18
Malatya'da
Ortaokul ve Dengi Okullarda Okullaşma Oranları

Öğretim Yılı	Çağ Nüfusu	Öğrenci Sayısı	Okullaşma Oranı
1985-1986	53.943	29.527	% 54.73
1986-1987	53.725	27.204	% 54.35
1987-1988	55.781	31.546	% 56.55

Kaynak: MEGSB-Malatya M.E.M. Çalışma Raporu, Malatya, 1989.

(10) DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı, 1987.

Tabloda görüldüğü gibi ortaokul düzeyinde okullaşma oranı % 50 civarındadır. Bundan şu sonucu çıkarabiliriz, ortaokula gitmesi gereken 13-15 yaş grubunda olan nüfusun yaklaşık yarısı okula gitmemektedir.

c) Liseler: Orta öğretimin ikinci kademesini oluşturan liseleri, genel ve mesleki teknik liseler olmak üzere 2 grup'da işleyebiliriz.

Genel lise, bireye ileride karşılaşacağı kişisel ve toplumsal sorunların çözümünde gerekebilecek bilgi, beceri ve anlayışları karşılamayı amaç edinen, orta öğretim programına dayalı olarak eğitim yapan kurumlardır.

1988-1989 öğretim yılı itibariyle il genelinde 59 adet genel ve mesleki lise bulunmaktadır.

Tablo 19
Malatya'da

Lise, Öğrenci ve Öğretmen Sayısı

Okul Sayısı	59
Öğrenci Sayısı	17.487
Öğretmen Sayısı	1.311
Derslik Sayısı	678

Kaynak: MEGSB, Malatya MEM Çalışma Raporu, Malatya, 1989.

Malatya'da, liselerde, 1 öğretmene 13 öğrenci düşerken, Türkiye Genelinde ise 1 öğretmene 11 öğrenci düşmektedir. (11)

(11) DİE, 1987 Türkiye İstatistik Yıllığı.

Tablo 20
Malatya'da
Lise ve Dengi Okullarda Okullaşma Oranı

Öğretim Yılı	Çağ Nüfusu	Öğrenci Sayısı	Okullaşma Oranı
1985-1986	47.632	15.706	% 32.97
1986-1987	50.624	15.917	% 31.44
1987-1988	53.052	17.403	% 32.80

Kaynak: MEGSB, Malatya MEM Çalışma Raporu, Malatya, 1989.

Genel liselerde çağ nüfusunun (16-18) yaş grubunun % 70'inin liseye gitmesi gerekirken gitmemekte veya sınıfta kalmalar nedeniyle lise düzeyine henüz gelmemiş durumdadır.

Mesleki ve Teknik Liseler, öğrencilerini belli bir meslek için yetiştiren ve programında genel bilgi derslerinin yanında geniş ölçüde meslek bilgisi derslerini de veren öğretim kurumlarıdır.

Yine bu grup içerisinde yer alan Teknik Liseler ise, genel teknik eğitim dersleri ile öğrencilerini bir yandan orta kademe teknisyenlik görevleri için yetiştiren, bir yandan da özellikle teknik alanlarda yüksek öğretime hazırlayan ve birinci sınıfları meslek liseleriyle ortak olan bir öğretim kurumudur.

İl merkezinde 2 endüstri meslek lisesi, 1 kız meslek lisesi, 2 teknik lise, 1 ticaret lisesi, 1 imam hatip lisesi olmak üzere toplam 7 adet Mesleki ve teknik lise bulunmaktadır.

d) Yüksek Öğretim: İnönü Üniversitesi, 25 mart 1975 tarihinde yayınlanan 1872 sayılı kanunla Temel Bilimler ve Eğitim Fakültelerinden oluşarak kurulmuştur.

Şu anda Üniversite bağlı, Eğitim Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tıp Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Malatya Meslek Yüksek Okulu, Arapkir Meslek Yüksek Okulu ve Adıyaman Meslek Yüksek Okulu olmak üzere toplam 5 fakülte ve 3 meslek yüksek okulu bulunmaktadır. Ayrıca yine Üniversiteye bağlı Fen Bilimleri Enstitüsü ve Sosyal Bilimler Enstitüsü olmak üzere iki adet enstitü bulunmaktadır.

Aşağıdaki Tabloda 1989-1989 yılı itibariyle Üniversitede kayıtlı bulunan öğrenci sayıları yer almaktadır.

Tablo 21

İnönü Üniversitesi'nde
Kayıtlı Öğrenci Sayısı

Fakülte Adı	Öğrenci Sayısı
Fen Edebiyat Fakültesi	974
Eğitim Fakültesi	511
İkti. İdari. Bil. Fak.	345
Tıp Fakültesi	40
Mühendislik Fakültesi	40
Malatya Meslek Yük. Okulu	1.122
Adıyaman M.Y.O.	130
Arapkir M.Y.O.	125

Kaynak: İnönü Üniversitesi, Öğrenci İşleri Bürosu Broşürü, Malatya, 1989.

2- Halk Eğitim Hizmetleri

Halk Eğitiminin en önemli özelliği, okul çağının dışında bulunan ya da herhangi bir okulla ilişkisi bulunmayan kişilere verilmesidir. Halk eğitiminin bir başka özelliği de gönüllü öğrencilere verilmesidir.

Halk Eğitim ile ilgili faaliyetler her ilde olduğu gibi Malatya'da da halk eğitim merkezi kanalıyla yürütülmektedir. Halk eğitim merkezi ile amaç birliği içinde bulunan bir başka kurumda çıraklık eğitim merkezidir. Ayrıca Devlet Bakanlığı tarafından organize edilen işgücüne ihtiyaç duyulan alanlarda "beceri kazandırma kursları" kamu ve özel sektör eliyle yürütülmektedir.

B- ULAŖTIRMA

İl için, Karayolu, demiryolu ve havayolu gibi ulaşım ağının 3 sektöründen söz etmek mümkündür.

1- Karayolları

Malatya, doğu illerinin ulaşım merkezi olması ve doğuanadoludan, akdeniz ve güneydoğuanadolu bölgelerine giden yollarında geçiş merkezi olması sebebiyle karayolu ulaşımı bakımından gelişmiş bir ildir. Malatya ili Karayolları Genel Müdürlüğü 8. Bölge müdürlüğü hizmet ve faaliyet alanı içerisindedir.

Bölgede geçiş merkezi durumunda bulunan Malatya İlinin komşu şehirler ile bazı önemli ticaret merkezlerine olan uzaklıkları tablo 22 ve 23'de gösterilmiştir.

Tablo 22
Malatya İlinin
Komşu şehirlerle Olan Uzaklığı
(km)

İlin Adı	Uzaklık
Adıyaman	188 ⁽¹⁾
Erzincan	369
Kayseri	354
Elazığ	99
K. Maraş	226
Sivas	290
Diyarbakır	253
Urfa	344 ⁽²⁾

Kaynak: Karayolları 8. Bölge Müdürlüğü Faaliyet Raporu, 1988.

(1) Yeni yol Tamamlandığında 100 Km. civarında olacaktır.

(2) Yeni yapılan Adıyaman-Malatya yolu tamamlandığında bu yol yaklaşık 250 Km.'ye inecektir.

Tablo 23

Malatya İlinin
Bazı Önemli Ticaret Merkezlerine
Olan Uzaklıkları

İlin Adı	Uzaklık (Km.)
Ankara	668
İzmir	1.231
Mersin	486
İstanbul	1.126
Adana	417
Bursa	1.047
Samsun	638

Kaynak: Karayolları 8. Bölge Müdürlüğü Faaliyet Raporu,
Malatya, 1988.

Tablo 24

Malatya İlinin
İlçelerine olan Uzaklıkları

İlçenin Adı	Uzaklık (Km.)
Hekimhan	75
Doğanşehir	58
Fözü	75
Darende	114
Arapkir	120
Akçadağ	37
Yeşilyurt	9
Arguvan	73
Battalgazi	12

Kaynak: Karayolları 8. Bölge Müdürlüğü Faaliyet Raporu,
Malatya, 1988.

Malatya ilinin, ilçe merkezleri ile olan karayolları bağlantısı asfalt olmasına karşılık, köy lolları ise stabilize veya ham toprak yoldur.

Tablo 25
Malatya İli
Karayolları ağı Satış Durumu
(Km)

Satış Durumu	Yolun Cinsi		Toplam
	Devlet Yolu	İl Yolu	
Asfalt	444	136	580
Stabilize	65	243	308
Toprak	-	61	61
Geçit Vermeyen	-	67	67
Toplam	509	507	1016

Kaynak: Karayolları 8. Bölge Müdürlüğü Faaliyet Raporu, Malatya, 1988.

Malatya ili karayolları ağını Türkiye geneli ile karşılaştırdığımızda çıkan rakamlar tablo 26'da gösterilmiştir.

Tablo 26
Malatya
Devlet ve İlyolları Ağına
Türkiye Geneli İle Karşılaştırılması
(Km)

	Malatya	Türkiye	Malatya/Türkiye
Devlet Yolu	509	30.997	% 0.16
İl Yolu	507	28.305	% 0.19
Toplam	1.016	59.302	% 0.17

Kaynak: Karayolları 8. Bölge Müdürlüğü Faaliyet Raporu, Malatya, 1988.

Tabloya göre, Türkiyedeki toplam devlet yolunun % 0.16 sı, Türkiye'deki toplam il yolunun % 0.19'u Malatya ilinde bulunmaktadır.

Malatya ili Trafik Şube Müdürlüğüne kayıtlı bulunan araç sayısını ve cinslerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 27
Malatya İli Trafik Şube Müdürlüğünde
Kayıtlı Motorlu Kara Taşıtlarının
Cinslerine Göre Dağılımı

Taşıtın Cinsi	Malatya	Türkiye
Motosiklet	1.487	288.912
Otomobil	4.427	988.743
Minibüs	858	37.931
Otobüs	288	47.147
Kamyonet	715	212.620
Kamyon	2.018	205.421
Toplam	10.393	1.825.774

Kaynak: Malatya İli Trafik Şube Müdürlüğü Kayıtları, Malatya, 1989.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Toplam Motorlu-araç miktarının yaklaşık % 0.56'sı Malatya'da bulunmaktadır. Malatya'daki toplam motorlu araç sayısının % 42.6'sını otomobiller oluşturmaktadır. Bu oran Türkiye genelinde ise % 54 civarındadır.

Aşağıdaki tabloda, Malatya ilinde yapılan karayollarının yıllar itibari ile cinslerine göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 28

Malatya İlinde Yapılan Karayollarının
Yıllar itibariyle
Cinslerine Göre Dağılımı
(Km.)

Yıllar	Asfalt	Stabilize	Tesviye	Ham yol	Toplam
... 1983	11	997	1.302	2.014	4.324
1984	29	48	96	-	173
1985	32	250	254	-	536
1986	32	376	455	-	1.163
1987	87	443	554	-	1.084
Toplam	191	2.104	1.161	2.014	7.280

Kaynak: Malatya İli Karayolları 8. Bölge Müdürlüğü Faaliyet Raporu, Malatya, 1988.

yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi 2.104 Km. Stabilize yol yapılmasına karşılık sadece 191 km. Asfalt yol yapımına gidilmiş bulunmaktadır.

Malatya ili karayolu ağında bulunan devlet ve il yollarının tamamı dört mevsim ulaşımına açık bulunmaktadır.

2- Demiryolları

Malatya ili, Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğüne bağlı 5. Bölge Baş Müdürlüğünün faaliyet sahası içinde bulunmaktadır. Malatya Gar'ı 3 yol kavşağı

üzerinde kurulmuş olup, bir taraftan Adana'ya, bir taraftan Sivas'a ve Sivas üzerinden Ankara-İstanbul'a, diğer taraftan Elazığ üzerinden İran Hududuna ve Yolçatı üzerinden Diyarbakır-Kurtalan'a bağlanmıştır. Dolayısıyla Malatya ili Adıyaman hariç komşu illerle demiryolu bağlantısına sahip bulunmaktadır.

Malatya ilinin komşu illerle olan Demiryolu uzaklıkları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 29
Malatya ilinin
Komşu İllerle Demiryolu Uzaklığı
(Km.)

İlin Adı	Uzaklık
Elazığ	119
Diyarbakır	234
K.maraş	226
Sivas	252
Erzincan	361

Kaynak: TCDD 5. Bölge Başmüdürlüğü Yol Servisi Müdürlüğü Kayıtları, Malatya, 1989.

İldeki demir yolları ağı uzunluğu ise 238 Km.'dir. Türkiye'de toplam demir yolu uzunluğunun 8.400⁽¹¹⁾ Km. olduğu dikkate alınırse Malatya ilindeki demiryolu uzunluğunun, ülkemizdeki demiryolu uzunluğuna oranı % 3 olduğu ortaya çıkmaktadır.

(11) TCDD 5. Bölge Başmüdürlüğü Yol Servisi Müdürlüğü Kayıtları, Malatya, 1989.

Malatya iline çeşitli illerden gelip-giden yolcu trenlerinin dökümü aşağıdaki gibidir.

Tablo 49

Malatya İline
Çeşitli Yönlerden gelip-giden Yolcu trenleri

Tren Adı	Geliş Yönü	Gidiş Yönü
Vangölü Ekspresi	Haydarpaşa	Tatvan
Vangölü Ekspresi	Tatvan	Haydarpaşa
Güney Ekspresi	Haydarpaşa	Kurtalan
Güney Ekspresi	Kurtalan	Haydarpaşa
1018 Yolcu Treni	Haydarpaşa	Diyarbakır
1107 Yolcu Treni	Diyarbakır	Haydarpaşa
1001 Ekspres Treni	Elazığ	Adana
1002 Ekspres Treni	Adana	Elazığ

Kaynak: TCDD 5. Bölge Başmüdürlüğü Kayıtları, Malatya, 1989.

Malatya iline çeşitli yönlerden gelip giden yük trenlerinin dökümü ise aşağıdaki gibidir.

Tablo 31

Malatya İline
Çeşitli Yönlerden Gelip-Giden Yük Trenleri

Hattın Adı	Sefer Sayısı				
Malatya-Çetinkaya	Hergün	8	gidiş	8	geliş
Malatya-Hekimhan	"	1	"	1	"
Hekimhan-Çetinkaya	"	3	"	3	"
Hekimhan-Fevzipaşa	"	10	"	10	"
Gölbaşı-Malatya	"	5	"	5	"
Malatya-Yolçatı	"	6	"	6	"

Kaynak: TCDD 5. Bölge Baş Müdürlüğü Kayıtları, Malatya, 1989.

Malatya iline demiryolu taşımacılığı ile Giden-gelen yolcu ve taşınan yük miktarı ve bunun Türkiye içindeki payı ise şöyledir. (TCDD 5. Bölge Baş Müd. Kayıtları, 1989)

	<u>Malatya</u>	<u>Türkiye</u>
Taşınan Yolcu (Kişi)	184.000	136.354.000
Taşınan Yük (Ton)	1.000.000	14.263.000

Yukardaki verilere göre, Türkiye'de taşınan toplam yolcu sayısının % 0.13'kadarı Malatya'da taşındığı halde toplam yük miktarının % 7'si Malatya'da taşınmaktadır. Yük taşımacılığı oranının bu denli yüksek olmasının sebebi Hekimhan'daki demir madeninin demiryolu taşımacılığı ile taşınmasıdır.

Malatya ilinde bulunan ve çevresindeki illeri de kapsamına alan 5. Bölge Baş Müdürlüğünün yapmakta olduğu diğer faaliyetleride şöyle sıralayabiliriz.

-İskenderun Demirçelik fabrikasının ihtiyacı olan cevherin daha seri ve daha fazla taşınmasını sağlamak amacıyla hattın sinyalizasyon edilmesi gerekmiştir. Bu itibarla ihaleye çıkarılan hattın sinyalizasyon çalışmalarına başlanmış olup 1988 yılı içinde tamamlanması planlanmış fakat hâlâ bitirilememiştir,

-5.Bölge Baş Müdürlüğü bölgesinde 12 otomatik telefon santrali monte edilerek hizmete açılmıştır. Bu santraller Türkiye genelinde TCDD santralleri ile kendi aralarında irtibatlı olup, TCDD haberleşme hizmetlerini bu şekilde kendi santrallerinde sağlamaktadır.

-Tren trafiği ise yine merkezi Malatya olan iki merkezden kumandalı haberleşme ve bant kayıt sistemi ile yürütülmektedir. Malatya merkezinde iki otomatik teleks sistemi mevcut olup 8 teleks merkezi ile yazışma yapılmaktadır.

5. Bölge Baş Müdürlüğü bünyesinde 1983-1987 yılları arasında yapılan yatırımlar şöyledir.

<u>Yatırım Adedi</u>	<u>İkmal Yılı</u>	<u>Harcanan Miktar(000 TL)</u>
7	1983	11.423
37	1984	3.865.070
8	1985	35.675
15	1986	219.994
11	1987	359.141

Kaynak: TCDD 5.Bölge Baş Müdürlüğü Ticaret Müdürlüğü Kayıtları, 1989, Malatya.

3- Havayolları

Malatya'ya, Türk Hava Yolları uçakları, Ankara-İstanbul bağlantılı olarak haftada dört gün (Salı-Perşembe-Cumartesi-Pazar günleri) Dc-9 tipi uçaklarla seferler yapılmaktadır.

Malatya'ya hava yoluyla taşınan yolcu ve yük miktarı aşağıdaki gibidir.

	<u>Malatya</u>	<u>Türkiye</u>
Taşınan Yolcu Sayısı:(kişi)	18.642	2.508.049
Taşınan Yük Miktarı:(Ton)	235.590	266.008.000

Kaynak: THY Aş. Malatya Hava Yolları Müdürlüğü Kayıtları, Malatya, 1989.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
GENEL KÜTÜPHANESİ

Havayolu ulaşımında T.H.Y.nın Malatya'da kendi hava alanı ve tesisi bulunmamaktadır. Askeri amaçla kurulu bulunan Erhaç hava üssünden yararlanılmaktadır. Geçen yıllara kadar bekleme ve yolcu salonu bulunmayan havaalanı modern bir salona kavuşmuştur.

C- ELEKTRİK ENERJİSİ

Malatya ilinde elektrik hizmetleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Türkiye Elektrik Kurumu Genel Müdürlüğü Sınırlı Sorumlu Fırat Elektrik Dağıtım Müessesesi Müdürlüğü Malatya İl Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

1982 kasım ayına kadar 1312 sayılı TEK Kuruluş Yasası gereğince Malatya ilinde köy elektrifikasyon hizmetlerini yürütmekte iken 2705 sayılı yasa ile İl Müdürlüğü olarak Belediye Elektrik İşletmelerini, köy işletmelerini ve köy birlikleri işletmelerini devralarak, hizmet sunmayı amaç edinmiş olup aynı zamanda mevcut tabii kaynakları faaliyete geçirmek ve istifade edilir duruma getirmek maksadı ile elektrik üretim müsaadesi verilmiştir. Bu üretim santallerinin yapımının düzenlenmesi esnasındaki teknik kontrolleri yürütmek ve köy tesis kontrollerini yürütmek, Malatya ilinin merkez ilçesi ve kasabalarının sokak aydınlatma, sosyal ve kültürel tesislerin elektrik hizmetlerini yürütmek maksadı ile Malatya Merkezindeki kiralık binada faaliyetine devam etmektedir.

Malatya ilinde yıllar itibari ile elektriğe kavuşan köylerin sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Bu şekilde, elektriğe açılan mahalle sayısı toplam mahalle sayısının % 70'ini oluşturmaktadır.

İlde yıllara göre köy ve mahallelerdeki elektrikleştirme yüzdesi aşağıdaki gibidir.

Tablo 34

Köyler ve Mahallelerde Elektrikleştirme Yüzdesi

Yıllar	Köyler	Mahalleler
1983	40	13
1984	51	22
1985	77	35
1986	96	55
1987	98	70

Kaynak: TEK S.S. Fırat Dağıtım Müessesesi Müdürlüğü Kayıtları, Malatya, 1989.

Tabloda görüldüğü gibi köy ve mahallelerde elektrikleştirme yüzdesi yıllar itibari ile sürekli bir artış göstermektedir.

Malatya'daki abone sayıları, bunların yıllık artış miktarları ve yıllık artış yüzdeleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 35
Malatya'da
Yıllık Abone Sayıları

Yıllar	Abone Sayısı	Yıllık Artış	Artış Yüz.
1983	78.053	30.863	40
1984	84.978	6.925	8
1985	100.283	15.305	15
1986	128.436	28.153	22
1987	132.176	3.740	3

Kaynak: TEK S.S. Fırat Dağıtım Müessesesi Müdürlüğü Kayıtları, Malatya, 1989.

Tablo 32
Malatya'da
Yıllara Göre Elektriğe Kavuşan Köy Sayısı

Yıllar	Köy Sayısı
1983	195
1984	52
1985	128
1986	103
1987	16

Kaynak: Türkiye Elektrik Kurumu, S.S. Fırat Dağıtım Müdürlüğü Kayıtları, Malatya, 1989.

Malatya ilinde elektriğe kavuşan köy sayısı, toplam köy sayısının % 98'ine ulaşmış bulunmaktadır. (12)

Malatya ilinde yıllar itibari ile elektriğe kavuşan mahalle sayısı aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 33
Malatya'da
Yıllara Göre Elektriğe Kavuşan Mahalle Sayısı

Yıllar	Mahalle Sayısı
1983	64
1984	65
1985	66
1986	76
1987	96
Toplam	367

Kaynak: Malatya, TEK S.S. Fırat Dağıtım Müdürlüğü Kayıtları, Malatya, 1989.

(12) TEK, SS Fırat Dağıtım Müessesese Müdürlüğü Kayıtları, Malatya, 1989.

Yıllara göre elektrik abone sayısındaki düşmenin en büyük sebebi, elektriksiz abone kalmamasının sonucudur.

İlde tüketilen enerji miktarı ve bunların artış yüzdeleri yıllar itibariyle aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 36

Malatya'da
Tüketilen Elektrik Enerjisi
(KW)

Yıllar	Tüketilen Enerji	Artış Yüzdesi
1983	89.162.397	-
1984	100.628.984	11
1985	111.902.258	10
1986	163.765.482	31
1987	192.100.042	15

Kaynak: TEK, S.S. Fırat Dağıtım Müessesesi Müdürlüğü Kayıtları, Malatya, 1989.

Malatya ilinde tüketilen enerjinin tüketim yerlerine göre dağılımı ise aşağıdaki gibidir.

Tablo 37

Malatya'da
Tüketilen Enerjinin Dağılımı
(KW)

Yıllar	Sanayi	Konut	Diğerleri (1)
1983	11.720.810	25.425.750	52.015.837
1984	15.967.910	29.511.900	55.149.174
1985	28.631.506	42.175.489	41.095.236
1986	31.083.900	54.168.782	78.512.800
1987	50.836.393	67.194.926	74.068.723

Kaynak: TEK S.S. Fırat Dağ. Müessese Müdürlüğü Kayıtları, Malatya, 1989.

Tüketilen enerji miktarı, gelişmenin bir göstergesi olarak dikkate alınır, tabloda görüldüğü gibi sanayi sektörünün tükettiği enerji miktarı konutlarda tüketilen enerji miktarına yaklaşmaktadır. Bu ise sanayi sektörünün gelişmekte olduğunun bir işaretidir.

D- HABERLEŞME

Tüm Türkiyede olduğu gibi Malatyada da haberleşme hizmetleri P.T.T tarafından yürütülmektedir.

P.T.T Malatya Bölge Baş Müdürlüğü içerisinde yürütülen bazı faaliyetleri şunlardır:

- Radyolink sistemleri üzerinden haberleşme hizmetleri çevre il ve ilçeler ile irtibat için kullanılan toplam 8100 kanallı radyolink sistemi mevcut olup haberleşme bu sistemden yapılmaktadır.

- Malatya merkezinde 120 hatlık otomatik teleks santrali mevcut olup 79 adet aboneli bulunmaktadır.

- Kırsal alandaki haberleşme hizmetlerinin yapılması amacıyla 20 dış istasyon kurularak 89 köy telsizle telgraf-telefon görüşmesi yapılabilmektedir.

- Malatyada 12 merkez, 37 şube ve 473 P.T.T acentesi bulunmaktadır. Ayrıca 13 mahalle ve mezrada P.T.T acentesi mevcut olup, bunların 8 inde telefon irtibatı yapılmaktadır.

- Malatya merkezi kaza ve köyleri ile yapılan havai hat bağlantılarının sayısı 541'dir.

- İlde şehirler ve milletler arası görüşmeye açık ankesör 158 adet tir. (13)

(13) P.T.T Malatya Bölge Baş Müdürlüğü Çalışma Raporu, Malatya, 1988.

İKİNCİ BÖLÜM

GELİŞMENİN DİNAMİK FAKTÖRLERİNİN
İL AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1- İLİN SANAYİLEŞME PROBLEMLERİ

Malatya diğer 'Kalkınmada Öncelikli Yörelere' gibi pazarlama, talep yetersizliği, alt yapı, sermaye, teşebbüs ve diğer dışsal ekonomilerdeki yetersizlikler, sanayinin diğer bölgelere göre daha az gelişmesi sonucunu doğurmuştur. İlde bulunan büyük sanayi kuruluşlarının kamu sektörü olduğu düşünülürse, talep probleminin kamu sektörü için geçerli olmadığı (Sümerbank Dokuma, Tekel Tütün, Şeker Fabrikası), talep probleminin özel sektör için geçerli olduğu, imalat sanayinin talep yetersizliği yüzünden sürüm yapamaması bu sektörün gelişmesini büyük ölçüde olumsuz yönde etkilemektedir.

A- KAMU SEKTÖRÜ PROBLEMLERİ

Geri kalmış bölgelerde Kamu yatırımlarının birkaç önemli rolü vardır bunların başında: bulunduğu yörede ekonomiyi harekete geçirme, yeni teknoloji getirme, örnek ve rehber kuruluş olma, istihdamı artırma gibi birçok amacı vardır. İlerdeki Kamu sektörleri sermaye yoğun olduğu için özel sektörü özendirici, rehber kuruluş olma görevini yerine getirememektedir. Özel sektör Tekel tütün, Sümerbank dokuma ve Şeker fabrikası gibi sermaye yoğun işletmelerin kuruluşunu yapabilecek kadar sermaye birikimine sahip değildir.

Kamu sektörünün ildeki isdihdama katkısı inkâr edilemez, aynı zamanda alt sektörlerle (tamirhane, yedek parça imal eden özel sektöre v.b) verdiği siparişlerle il küçük sanayi kuruluşlarına iş imkânı sağlamaktadır. Asıl amaç özendirici iş yerleri kurulması, özel sektörle ortaklık işletmeler kurarak özel sektörün teşvik edilmesi özel sektörün yatırım için cesaretlendirilmesi olmalıdır.

Devletin sadece dolaylı tedbirlerle yetinmesi, meselenin çözümü için yeterli olmayabilmektedir. Çünkü, bugüne kadar uygulanan butür tedbirler başarılı olmamıştır. Eğer dolaylı politikalar sonuç verecek olsaydı, bölgesel kalkınma meselesinin olmaması gerekirdi. Ancak bu durum, özel sektör ağırlıklı programların uygulanmayacağı anlamına gelmemelidir. Kamu kesimi doğrudan yapacağı yatırımlarla bölgenin endüstriyel çehresini değiştirmeye çalışmalıdır.

B- ÖZEL SEKTÖR PROBLEMLERİ

Sanayi kuruluş yerlerinde bulunması gereken (Enerji, Su, Kanalizasyon, P.T.T gibi) altyapı tesisleri ilde iki adet küçük sanayi sitesi, birde organize sanayi bölgesiyle sanayicilerin ihtiyacına cevap vermektedir.

1975 yılında biten Malatya Küçük Sanayi Sitesi 594 işyeriyle, Öz Malatyalılar işyeri kooperatifi ise 870 işyeri ile küçük sanayi kuruluşlarına hizmet verecektir. Organize Sanayi Bölgesi ise 300 hektar arazi üzerinde kurulmuş 3000 ile 20.000 m² arasında değişen parsellerden oluşmaktadır. (Malatya Tic. Ve San. Od. Müd. Broşürü.)

Büyük çaplı özel sektör yatırımlarının ihtiyacına cevap verecek nitelikte plânlanmıştır.

İlde sanayileşme için gerekli altyapı bulunduğu halde yatırım düşüncesi işadamlarında bulunmamakla beraber, verilen teşvikler, banka kredileri gibi imkânlardan yararlanamamaktadırlar. Bunun en önemli sebebi, brokrasi yolunun uzunluğu küçük sanayicinin yatırım kredisi için enaz bir kaç defa Başkente gitmeleri, vergi indirimi, gümrük muafiyeti, proforma fatura, yatırım kredisi, işletme kredisi gibi kalemlerden yararlanmak için uzun süren yazışmalar yatırımcıları caydırmakta, kendi imkânlarıyla yatırım yapmayı plânlamalarına sebep olmaktadır. Buda yapılan yatırımların küçük çaplı olmasına sebep olmaktadır.

Özel sektörün teşvik edilmesinden maksat, yöre dışı yatırımcıların yöreye çekilmesidir.

Geri kalmış yörelerin bugüne kadar özel sektör yatırımlarını yeteri kadar çekememesinin başında sanayinin bölgesel ve sektörel alanda batı bölgelerinde yığılması olmuştur. Ayrıca küçük yerleşim yerlerinde ve nüfus yoğunluğunun düşük olduğu bölgelerde, arz ve talep potansiyellerinin zayıf olması, endüstriyel yığılma ve birikiminin işlediği çevrenin destek istifade imkânının bulunmaması bilgi birikimi ve vasıflı işgücünün bölgeden temin edilmesinin güçlükleri gibi faktörler yanında, sosyal yapı ve yatırımcıların psikolojik davranışları, sermayenin gelişmiş batı bölgelerinden dışa çıkışını ve bölgeler arası hareketliliğini önlemiştir.

Geri bölgelere Devlet eliyle altyapı yatırımlarının hızla tamamlanması vedolaylı tedbirlerle sermayenin teşvik edilmesi, bu yörelere sermaye akışının sağlanmasında yeterli olabilecektir. Bu soruya olumlu cevap verebilmek için fayda karşılaştırmasına gidilmesi gerekmektedir. Altyapı yatırımlarının idarî kararlarla geri bölgelere kaydırılması, elbette bazı olumlu etkiler yapacaktır.

Teşvik tedbirleri açısından meseleye bakıldığında, geri bölgelere sermayenin akışı sonunda elde edilecek getirinin, Batı bölgelerinde kalmakla elde edileceği getiriye en azından eşit ve daha da öte ondan yüksek olması gerekir. Yani teşvik tedbirlerinin sermaye akışında etkili olabilmesi için, teşviklerden elde edilecek fayda ve kazanç, geri bölgenin belirsizliklerini ve risklerini karşılaması, sanayinin yoğunlaştığı bölgelerde ortaya çıkan çevrenin destek gücünden ve Batı bölgelerindeki yoğun arz ve talep potansiyellerinin etkilerinin dengelemesi ve hatta bundanda öte yüksek seviyede olması gerekir. Konuyla ilgili olarak şöyle bir misal verilebilir: Geri bölgelere sermayenin etkinliği ve verimliliği, diğerlerine kıyasla düşüktür. İster teorik ister pratik açıdan düşünülün verimliliği düşük alanlarda kullanılacak sermayenin maliyetininde düşük olması gerekir. Hem gelişmiş hemde geri kalmış bölgede yapılacak yatırımlarda kullanılan kredilerde aynı faiz oranı uygulanacak olursa, sermayenin geri kalmış bölgeye gitmesi mümkün değildir. Aynı şekilde üretimdeki diğer girdiler açısından da durum farklı değildir.

Meselâ elektrik enerjisi fiyatı, ileri ve geri bölgelerde aynı ise, yoğun enerji kullanan sektörler doğuya çekilmeyecektir. Bu bakımdan sermayenin batıdan doğuya harekete geçirilebilmesi için teşvik tedbirlerinin getireceği faydanın geri bölgenin tüm olumsuzluklarını karşılayacak seviyenin üstünde olması gerekir.

İl, "ikinci derecede kalkınmada öncelikli yöreler" arasında bulunması hesabıyla kalkınmada öncelikli yörelerde uygulanan teşvik tedbirlerinin sanayileşmeyi geliştirmek için bu yörelere tanınan teşvik tedbirleri söz konusu dengesizliği istenilen ölçüde azaltamamıştır. Örneğin, kaynak kullanımını destekleme priminde, birinci derecede kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda kullanılan öz kaynağın % 50'si oranında ödeme yapılmaktadır.⁽¹⁴⁾ Bu oran, ikinci derecede kalkınmada öncelikli yörelerde % 40'dır. Normal yörelerde bulunan, organize sanayi bölgelerinde yapılacak yatırımlara da % 40 oranı uygulandığından ikinci derecede kalkınmada öncelikli yörelere tanınan imtiyaz ortadan kalkmaktadır. Bölgesel farklılıklar göz önüne alınarak geri kalmış yörelere ucuz elektrik, ucuz kredi gibi teşvikler bu bölgelerdeki gelişmeyi hızlandırabilecektir.

C- ORTA VE KÜÇÜK SANAYİ PROBLEMLERİ

Orta ve küçük sanayi kuruluşları, emek yoğun işletmeler olduğundan problemlerinin başında, sermaye kıtlığı gelmektedir. 507 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu ile birlik olan bu kuruluşların kredi kaynağının başında ke-

(14) TOBB, a.g.e. s. 70

falet kooperatifleri gelmekte, kefalet kooperatifleri Halk Bankası yolu ile kredi dağıtmaktadır. Bu kredilerin faizleri 1988 yılı içerisinde 3 defa yükseltilmiş olup, şubat 1988'e kadar % 30 olan faiz mart 1988'den sonra % 45'e, daha sonra da % 55'e çıkarılmıştır. (15)

1 yılda 3 kez yükseltelen faiz oranları istikrarsız bir piyasa arzeden günümüzde, ayakta durmaya çalışan esnaf ve sanatkârın aleyhine bir durum arz etmektedir. Öte yandan kredi limit 3.000.000 gibi küçük bir meblağdır. (16)

Devlet ihalelerinin büyük miktarlarda olması küçük sanayicilerin bu ihalelere girmesine maddi yönden engel teşkil etmektedir. Bu ihalelerin küçük parçalara bölünerek yapılması kıt kaynaklara sahip olan işletmelerin büyüebilmesini sağlayacaktır.

İlde imalat sektörü için gerekli olan demir-çelik ürünleri satış mağazası olmadığından imalatçılar başka illerden ihtiyaçlarını temin yoluna gitmekte, oradaki satış mağazaları ise kendi sanatkarlarının ihtiyacını ön plana almakta, ancak ondan sonra malzeme satışına gitmektedir. Bu sebeple ilde Demir-çelik ürünleri satış mağazası açılması imalatçının zaman ve para israfını önlemesi açısından faydalı olacaktır. Bazı senayi dallarında hammadde kıtlığı çekilmekte, örneğin, pik döküm için gerekli ham pik ve kok kömürü bulunmamakta, imalatçı ihtiyacı olan hammaddeyi civar illerden yüksek maliyetle tedarik etmektedir

(15) Malatya SS Esnaf ve Sanatkarlar Kef. Koop. Böl. Birliği, 1988 Yılı Faaliyet Raporu, Malatya, 1989.

(16) Malatya SS Esnaf ve Sanatkarlar Kef. Koop. Böl. Birliği, a.g.e. Malatya, 1989.

2- İLİN TARIMSAL PROBLEMLERİ

Birinci bölümde belirtildiği gibi, 1.231.306 ha. civarında toplam alanı olan ilin yaklaşık 1/3'ü tarım alanı olarak (432.419 ha.) kullanılmaktadır. Malatya, tarım arazisi bakımından şanslı bir konumda bulunmaktadır. Sulu tarıma elverişli alan dikkate alındığında diğer kalkınmada öncelikli illerle mukayese edilemeyecek kadar bir üstünlüğe sahiptir.(Ekz. Tablo 11)

İl faal nüfusunun %70'inin tarımla geçinmekte olması tarım alanının verimli olmasının en açık delilidir. Buna karşılık, Ziraat Bankası ve Halk Bankasının verdiği kredilerin bölgesel dağılımına bakıldığında kalkınmada öncelikli yöreler gibi Malatya'nın aleyhine bir durumun söz konusu olduğu görülür. Nitekim Ziraat Bankası 1987 yılında verdiği toplam zirai kredilerin ancak % 14.1'lik kısmını kalkınmada öncelikli yörelere tahsis etmiştir.⁽¹⁷⁾ Halbuki, kalkınmada öncelikli yörelere daha fazla zirai kredi verilmeli, şartlar kolaylaştırılmalı, üretici sulama, arazi ıslahı, yüksek verimli ve bölge şartlarına uygun tohumluk ve ziraat makinaları kullanımı için düşük faizli kredi verilmeli, merkezi köylerde örnek arazi seçilerek yeni teknolojiden faydalanmaları, tarla, bağ, bahçe düzeyi için bilgi verilmelidir. Aynı çalışmalar tavukçuluk, besicilik ve aracılık için de yapılmalıdır.

(17) DPT, "Kalkınmada Öncelikli Yöreler Raporu"
K.Ö.Y.B. nO: 7, Ankara, 1988.

Yüksek verimli, iklim şartlarına uygun, Damızlık hayvan ucuz kredi ile köylüye dağıtılmalı ve eldeki imkanlardan optimum verim elde edilmelidir.

Tarım ürünleri il ihtiyaçlarına yettiği gibi, nohut, fasülye, buğday, şeker pancarı, tütün ve kaysı gibi ürünlerimiz yurt çapında pazarlanmakta hatta şeker, nohut, fasülye, kaysı dünya piyasalarına sunulmaktadır.

Kaysı, ilde, gelir getiren, gelir düzeyini yükselten en büyük tarım ürünlerimizin başında gelmektedir. Kaysı üretiminin % 95'i kuru kaysı olarak ihraç edilmekte ve % 5'i ise iç tüketimde kullanılmaktadır. Kaysı ihracatının artmasıyla birlikte bu sektörde çalışan aile sayısında büyük artışlar görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda, kayısıcılıkla uğraşan aile sayıları yer almaktadır.

Tablo 38
Malatya'da
Kayısıcılıkla Uğraşan Aile Sayısı

Yıllar	Aile Sayısı
1983	37.388
1984	47.747
1985	53.100
1986	53.100
1987	50.230
1988	48.408 ⁽¹⁾

Kaynak: Ziraat Odası 21.7.1989 Bildirisi, Malatya.

(1) 1988 yılındaki azalış, bir kısım bahçelerin Karakaya Barajı istimlak sahası içinde kalmasındandır.

Kayısı ihracatından alının döviz miktarı ise aşağıdaki gibidir. (18)

1986 38 milyon 586 bin dolar.
 1987 43 milyon dolar.
 1988 51 milyon dolar.

1986 ile 1988 yılı arasında 13 milyon dolar gibi artış olmasına rağmen kuru kayısı üretiminde ise 1.500 ton⁽¹⁹⁾ kadar azalma olmuştur. Bu azalmanın nedenlerini ve kayısıcılık faaliyetinin sorunlarını aşağıdaki gibi sayabiliriz.

- Yaş kayısı yurt içi ve yurt dışına nakliye şartları uygun olmadığı için pazarlanamamaktadır.

- Üreticinin ilkbahar donlarına karşı hiç bir ekonomik güvencesi yoktur.

-Kuru kayısı standardı getirilmemiştir.

- Kayısı kurutma tesis kredisi yetersiz ve faizi yüksektir. (20)

Bu problemlerin ışığında, alınabilecek tedbirler kayısıcılık faaliyetini daha iyi bir duruma getirebilecektir. Bu tedbirleri ise şöyle belirtebiliriz.

- Kayısının dış ülkelere pazarlanması şahıs kontrolünden alınarak (Fisko Birlik gibi) kayısı kooperatifi kurulmalıdır.

(18) Malatya Ziraat Odası Bülteni, 1989.

(19) Tarım İl Müdürlüğü İstatistik Şube Müdürlüğü Raporu, 1989.

(20) Malatya Ziraat Odası Bülteni, 1989.

- Yaş kayısı ihracatı için soğutuculu hızlı ulaşım araçlarından faydalanılmalıdır.

- Kuru kayısı standardı, kükürt miktarı zorunlu olarak yürürlüğe konulmalı ve üretici bu konuda bilgilendirilmelidir.

- Pazarlama hizmetlerinde görülen standardizasyon, kalite kontrol, paketlenme ve ambalajlama gibi yetersizlikleri gidermek üzere gerekli tesisler kurulmalı, bu tesislerin kurulması devlet tarafından uzun vadeli düşük kredi ile finanse edilmelidir.

- Dış pazardaki gelişmeler yakından takip edilerek yeni pazar araştırmaları yapılmalıdır.

- İhracata yönelik aranan nitelikleri taşımayan kayısının dış pazarlara çıkışı önlenmelidir.

- Bahçe tesisinde geliştirilen yeni tarım teknikleri üreticinin tarlasına götürülerek yeni tarım tekniğinin üstünlüğü bizzat üreticiye tarlasında gösterilmelidir.

- Zirai mücadele konusunda, kayısı ağaçlarında görülen hastalık ve haşarelerin belirlenmesi, ağaçların kurumasına sebep olan birçok etkenin ortaya çıkarılarak üretim kaybını önlemek amacıyla ilde, zirai mücadele araştırma enstitüsünün kurulması gerekmektedir.

- Dış pazarlarda kayısı tüketiminin geliştirilmesi için tanıtma ve reklam çalışmaları uygulanmalı ve uluslararası gıda fuarına katılmalıdır.

3- İLİN HİZMET SEKTÖRÜ PROBLEMLERİ

Son yıllarda haberleşme hizmetlerinde ülke çapında büyük gelişmeler sağlanmıştır.

1988 eylül ayı itibariyle Türkiye'deki yerleşim birimlerinin % 99.5'ine telefon götürülmüş bulunmaktadır. Kalkınmada öncelikli yörelerde bu oran % 98.9'dur. (21)

Malatya'da bu oran yaklaşık % 100'dür. Her türlü haberleşme imkanına sahip olan ilde haberleşme ücretleri Türkiye'nin her bölgesinde aynı düzeydedir. Halbuki kalkınmada öncelikli iller ile gelişmiş bölgeler arasında en azından iş merkezlerine verilen hizmetlerde ücret farklılığı olmalıdır.

Malatya Doğu Anadolu Bölgesinin geçit merkezi durumunda olmasına rağmen Türkiye iş merkezlerine (Marmara Bölgesi) uzaktır. Bu uzaklık sanayiinin il açısından gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Hammadde, yarımamul ve mamul mallar yüksek nakliye ücreti ile bölgeye gelmekte bu da imalat sanayini olumsuz yönde etkilemektedir. Aleyhte olan ulaşım durumunu bir avantaj olarak değerlendirip üretimin temel girdilerinden olan işçilik, kira v.b. faktörler ilde daha ucuzdur. Buradan yola çıkarak doğu ile batı arasında geçit merkezi, doğunun batıya açılan penceresi konumunda olan Malatya'da Doğu Anadolu yöresine dönük hizmet ve mal üretilmelidir. Ürneğin, İstanbuldan, Bingöl'e (1.350 km.) getirilen herhangi bir malın nakliye ücreti ile

(21) DPT, "Kalkınmada Öncelikli Yöreler Raporu"
K.Ö.Y.B. no: 7, s. 17, Ankara, 1988

Malatya'dan, Bingöl'e (250 km.) gönderilen aynı malın nakliye ücreti 1/5 oranına inecektir. Üretim maliyeti İstanbul ve Malatya'da aynı olan malın, nakliye ücret farkından dolayı Malatya'da üretilmesi ve buradan pazarlanması daha ekonomik olacaktır. Doğu Anadolu Yöresine dönük imalat yapmak Malatya'nın ekonomik kalkınmasını kolaylaştıracaktır.

Enerji sektöründe ise; Malatya ili ulusal elektrik sisteminden elektrik enerjisi almaktadır. Karakaya baraj gölü ilin enverimli tarım arazisinin bir kısmını sular altına alıp tarım ve hayvancılıkla uğraşan köylüyü yıllardır yaşadığı yöreden almasına rağmen il için hiç bir kolaylık getirmemiştir. Bunun aksine toprağı istimlak edilen arazi sahipleri birbaşka imalat sektörüne yönlendirilmemiştir.

Elektirik ücretlerinin ve abone depozitosu ücretlerinin gelişmiş yörelerle, kalkınmakta olan yöreler arasında fiyat farkının az olması il sermayedarlarını ve dışarıdan gelecek müteşebbisleri yatırım yapmaktan caydıran bir etken olmaktadır.

Farklı bölgeye farklı fiyat uygulamasına gidilmeli geri kalmış yöreler yatırımcılar için cazip hale getirilmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MALATYA'NIN EKONOMİK KALKINMASINDA GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ'NİN YERİ

I- GAP'A GENEL BAKIŞ

Türkiye tarımının gelişmesine gelecek yıllarda, Güney Doğu Anadolu Projesinin önemi büyük olacaktır.

Ülkemizin tarımsal arazi potansiyelinin en büyük bölümlerinden birini oluşturan Güneydoğu Anadolu ovalarının geliştirilmesinde sulama, tarımsal üretimin artırılması için gerekli etkinliklerin en önemlilerinden birisidir.

Güneydoğu Anadolu Projesi, Fırat ve Dicle Nehirleri üzerinde inşa edilecek barajlar ve hidroelektrik santralleri ile sulama tesislerini ve proje alanında yapılacak her çeşit altyapı, tarımsal yapı, ulaştırma, eğitim, sanayi ve sağlık gibi sektörlerin gelişme tesislerini ve hizmetlerini kapsayan, çok yönlü gelişme projelerinin bileşimidir. Bu bileşim, 13 tane sulama amaçlı projeden oluşmaktadır.

GAP'ın sürükleyici temel tesisleri su kaynaklarının geliştirilmesine yönelik sulama ve hidroelektrik enerjisi tesisleri olup, yapımlarına Karakaya Barajı, Urfa Tüneli gibi büyük yapılarla 1976 yılında başlanmıştır. GAP'ın en büyük birimini, halen yapımı sürdürülen Aşağı Fırat Projesi oluşturmaktadır. Bu projenin yurdumuzda yapılan sulama yatırımlarının en büyüğü olan Atatürk Barajını da kapsamı nedeniyle milli ekonomiye enerji ve tarımsal ürün

artışı katkıları yanı sıra bölgenin sosyal yapısı üzerinde de çok önemli etkileri olacağı beklenmektedir.

Güneydoğu Anadolu Ovalarında toprak kaynaklarının ve diğer etmenlerin elverişliliğine karşı yağışların, özellikle yaz aylarında yetersizliği bölgedeki tarımsal gelişmeyi olumsuz yönde etkileyen başlıca etkenlerdir. (22)

Güneydoğu Anadolu ovalarında yetiştirilecek bitki çeşitlerini, birim alandan alınabilecek verimi ve modern tarım yöntemlerinin uygulanmasını sınırlayan başlıca etken olan su noksanının giderilmesi bölgedeki tarımsal üretimi, iş imkanlarını artırıcı, diğer sektörleri ve hizmetleri özendirici, hızlandırıcı ve sürükleyici bir unsur olarak görülmektedir.

Türkiye nüfusunun % 8'i GAP alanında yaşamaktadır. Bölgedeki toplam köy sayısı 4.110'dur. (23) Bölge ekonomisi ise büyük ölçüde tarıma dayanmaktadır. Tarımda genellikle kuru tarım tekniği uygulanmaktadır. Bitkisel üretim amacıyla yetiştirilen ürünler ise şunlardır. Hububat, mercimek, antepfıstığı, üzüm ile az miktarda pamuk ve tütündür.

Güneydoğu Anadolu Projesi, Fırat üzerinde 7 ve Dicle üzerinde 6 projeden oluşmaktadır.

2- GAP'İN ALT PROJELERİ

GAP 13 alt projeden oluşmaktadır. Bu projeler çoğunlukla elektrik enerjisi üretim ve sulama amaçlı projelerdir.

(22) DSI, Atatürk Barajı Özel Sayısı, s.104, Kasım, 1983.

(23) TEKİNEL Osman ve Diğerleri, Türkiye Tarımındaki Gelişmeler, Ç.Ü. Ziraat Fak. Yayını, s.20, Adana, 1989.

Tablo 39
GAP Alt Projeleri

Proje Adı	Enerji Üretimi (KW.h/yıl)	Sulanacak Alan (Hektar)
Aşağı Fırat	8.245	706.208
Karakaya	7.354	-
Sınır Fırat	3.170	-
Suruç-Baziki	107	146.500
Göksu-Araban	-	82.685
Adıyaman-Kahta	509	74.410
Gaziantep	-	89.000
Dicle Kralkızı	444	126.080
Batman	483	37.744
Batman Silvan	670	213.000
Garzan	315	60.000
İlisu	3.830	-
Cizre	1.000	121.000
Toplam	26.127	1.656.627

Kaynak: DSI, Güneydoğu Anadolu Projesi, GAP, Tarımsal Kalkınma Sempozyumu Bildirisi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1986.

Projenin tamamının faaliyete geçmesi ile yer altı sulamalarıyla birlikte yaklaşık 1.8 milyon hektar arazi sulanacak ve 22 milyar KW.h/ yıl enerji üretilecektir.⁽²⁴⁾

Bugünkü şartlarda Güneydoğu Anadolu Projesi alanında yetiştirilen ürünler ve ekiliş oranları aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

(24) TEKİNEL Osman, YURDAKUL Oğuz, Türkiye Tarımındaki gelişmeler, Uluslararası Kollokyum, Ç.Ü. Zir. Fak. Yayınları, 29 Mayıs-1 Haziran, 1989 Adana.

Table 40
Güneydoğu Anadolu Projesinde
Bugünkü Koşullarda Ünitelere Göre Ürün Şekli
(%)

Ekilen Bitkiler	A.Fırat Suruç Baziki	Adayaman Kahta	Göksu Araban	Cizre	G.Antep	Dicle K.Kızı	Batman	Batman Silvan Garzen
Hububat	45.6	58.7	50.8	44.4	45.8	40.0	53.6	61.8
Mısır	-	-	0.1	-	-	-	-	-
Mer.Nohut	42.9	18.0	16.4	43.2	27.7	9.0	1.8	21.0
Fasulye	-	-	0.7	-	-	-	-	-
Pamuk	0.7	2.8	2.6	1.5	1.7	-	0.3	0.4
Tütün	-	6.4	0.7	-	-	-	2.2	0.1
Y.Kökler	-	-	0.3	-	-	-	-	-
Susam	-	2.7	2.1	-	1.3	-	0.3	2.6
Sebze	0.4	1.8	7.2	0.9	0.2	1.0	1.5	0.8
Keten	-	-	-	-	-	-	-	2.7
H.Yemi	-	-	-	-	-	3.0	-	0.5
Meyveler	-	0.1	0.1	-	-	-	-	-
Beğ	-	2.3	5.5	-	-	-	-	0.1
A.Fıstığı	-	0.4	4.8	-	2.4	-	-	-
Zeytin	-	-	-	-	0.6	-	-	-
Kavak	-	0.1	0.1	-	-	-	-	-
Nadas	10.4	11.7	8.3	10.0	10.8	47.0	40.3	10.0
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: DSİ, Güneydoğu Anadolu Projesi, GAP, Tarımsal Kalkınma Sempozyumu Bildirisi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1986.

Tabloda görüldüğü gibi, bugünkü şartlarda GAP'ın kapsamına giren alanlarda tarımsal üretimin büyük bir bölümünü susuz tarıma dayalı, hububat ürünleri ve mercimek-nohut üretimi oluşturmaktadır. Yine tarım alanlarının önemli bir kısmını nadas alanları oluşturmaktadır.

Tablo 41

Güneydoğu Anadolu Projesinde
Sulamadan Sonra
Oluşacağı Tahmin Edilen Ürün Şekli
(%)

Ekilen Bitkiler	A.Fırat	Adıyaman		Dicle		Batman		
	Suruç Baziki	Kahta	Göksu Araban	G.Antep	K.Kızı	Batman	Silvan Garzan Cizre	
Hububat	25.8	28.8	28.9	21.2	39.0	27.0	29.4	27.2
Mısır	-	4.3	1.0	2.8	-	-	-	-
Çeltik	-	3.9	1.2	-	14.0	5.0	5.0	-
Mer.Nohut	-	-	4.2	-	4.0	-	-	-
Fasülye	3.8	3.6	3.6	2.1	-	-	-	3.8
Pamuk	36.5	25.3	25.7	31.7	13.0	40.0	43.0	35.6
Tütün	-	6.1	1.0	-	-	5.0	3.8	-
Y.Kökler	8.8	5.2	5.1	3.8	6.0	8.0	-	8.5
Soğan	-	-	-	2.3	-	-	-	-
Keten	-	-	-	-	-	-	3.8	-
Susam (1)	2.0	0.5	2.0	-	-	4.0	1.4	1.2
Sebze (2)	7.5	11.1	12.2	7.3	9.0	7.0	5.2	8.6
H.Yemi	5.0	3.5	3.6	4.9	10.0	4.0	8.4	4.3
Meyveler	5.1	1.9	1.3	-	2.0	-	-	4.9
Bağ	-	0.1	3.3	2.2	1.0	-	-	-
A.Fıstığı	-	0.3	5.5	0.6	-	-	-	-
Zeytin	-	-	-	0.3	-	-	-	-
Kavak	4.1	2.4	1.1	1.8	2.0	-	-	3.6
11. Ürün								
- Susam	4.1	4.8	3.4	5.6	6.0	10.0	5.0	4.0
- Mısır	4.3	0.2	0.9	-	4.0	-	-	4.8
- Sebze	-	2.9	-	-	6.0	-	-	-
- Y.Fıst.	4.3	-	-	5.6	-	-	-	3.9
- S.Fasül.	5.3	3.2	0.6	-	-	-	-	-
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	18.0	11.1	4.9	11.2	16.0	10.0	5.0	17.9
	118.0	111.1	104.9	111.2	116.0	110.0	105.0	117.9

Kaynak: DSİ, GAP, Güneydoğu Anadolu Projesi, Tarımsal Kalkınma Sempozyumu Bildirisi, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1986.

(1) Susam ve Ayçiçeğini kapsar.

(2) Sebze ve bostanı kapsar.

Tablo40 ve tablo41'de görüldüğü gibi, bugünkü şartlarda ünitelere göre % 8.3 ile % 47.0 arasında değişen nadas tamamen ortadan kalkacak pamuk, yumrukokler, sebze-bostan, meyve ve pirinç başta olmak üzere çeşitli ürünlerde önemli üretim artışları sağlanabilecektir.

GAP ile meydana gelecek üretim artışları, Türkiye'nin 1986 yılı üretimi ile kıyaslaması aşağıda verilmiştir.

Tablo 42
GAP Sulamaları Sonucunda
Bazı Ürünlerde Meydana Gelecek Üretim Artışlarının
Türkiye Üretim İle Karşılaştırılması
(Ton)

Ürün Adı	(1986) Türkiye Üretimi	GAP ile Meydana Gelecek Üretim Artışı	$\frac{GAP \times 100}{Türkiye}$ (%)
Pamuk	518.000	685.402	132
Tütün	158.480	18.888	12
Pancar	10.622.346	4.098.895	38
Yağlı Tohum.	2.074.711	1.327.820	64
Mısır	2.300.000	117.869	5
Pirinç	165.000	141.838	86
Sebze-Bostan	14.838.075	3.513.842	24
Hayvan Yemi	4.274.467	1.092.898	26
A. Fıstığı	30.000	66.458	222
Meyveler	1.396.000	660.019	47

Kaynak: (1) DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim, 1987

(2) DSİ, "Güneydoğu Anadolu Projesi", GAP, Tarımsal Kalkınma Sempozyumu Bildirisi, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1986, Ankara.

Tabloda görüldüğü gibi GAP' Projesinin tamamıyla gerçekleşmesi halinde önemli üretim artışları sağlanacak ve birim alandan alınan verim yükselecektir.

3- BÖLGENİN SOSYAL YAPISI

Son yıllarda uygulanan okuma-yazma seferberliğinden olumlu sonuç alınmasına rağmen, GAP alanına giren illerde okur-yazarlık oranı Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır. Bu olumsuz durum sağlık imkanları içinde geçerli olup proje alanı sağlık kurumlarında yatak başına düşen kişi sayısı Türkiye ortalamasının yaklaşık iki katıdır. (25)

Proje alanının ulaşımı büyük ölçüde kara ve demir yollarına bağlı olup, proje alanının doğrudan doğruya kıyıları ile bağlantısı bulunmamaktadır. Avrupa üzerinden, Orta doğu ve Asya ülkelerine olan ulaşım bağlantısı proje alanı üzerinden yapılmaktadır. Sivil havayolu taşımacılığı proje alanına komşu iller Diyarbakır ve Gaziantep Havaalanlarından yapılmakta, Urfa hava alanının ise yapım çalışmaları devam etmektedir.

GAP Projesi tarım ve enerji sektöründe, gerek kendi bölgesine ve gerekse Türkiye Ekonomisine büyük katkıları olacağı bir gerçektir. Bunun yanında sosyal hizmetlerin gelişmesi, modern tarımcılığın GAP çerçevesinde tanıtılması, okur-yazar oranının düşük olması sebebiyle zorlaşacaktır.

(25) YAYINER Yüksel, "Atatürk Barajı ve Aşağı Fırat Projesi Ekonomisi", DSİ, Atatürk Barajı Özel Sayısı, s. 55, 1983, Ankara.

GAP Projesinin tamamlanmasından önce sosyal hizmetlerinde en az projenin gerçekleşme oranıyla birlikte artarak devam etmesi gerekmektedir. Aksi halde, teknik imkanlar sağlandığı halde yatırımdan gerekli verim elde edilmeyebilecektir.

4- GAP'IN MALATYANIN EKONOMİK KALKINMASINA OLACAK ETKİLERİ

GAP Projesinin tamamlanmasıyla tarım ürünlerinde meydana gelecek büyük artış bölgede bazı sektörlerin harekete geçmesine sebep olabilecektir. GAP alanının sulanması, zirai araç ve gereçlere (Patos, kültüvatör, pulluk, balya makinası v.b.) olan talebi artıracaktır. Ürünlerde meydana gelecek artış tarım sanayiinde (yem, şeker, tütün, dokuma) mevcut olan fabrikaları normal üstü kapasite ile çalışmaya, bazı sektörlerde bulunmayan (konserve, yağ) fabrikaların da kurulmasını zorunlu hale getirebilecektir.

Buradan yola çıkarak, Malatya'da bulunan büyük, orta ve küçük sanayi kuruluşlarının şimdiden GAP projesi tamamlanana kadar bütün sektörlerde gerekli çalışmalar yapılmalı, GAP'dan optimum fayda sağlanması amaçlanmalıdır.

Bu tedbirleri sıralayacak olursak:

1- Zirai araç-gereç üretimini ihtiyaca cevap verebilecek düzeye getirmek.

2- Tarım ürünlerinde meydana gelecek artışı işleyecek, tarıma dayalı sanayi sektörlerini desteklemek ve ek işletmeler açmak.

3- Malatya'da bulunmayan bazı (ayçiçeği, zeytinyağı,

pamuk ve çirçir fabrikaları) işletmelerin açılması.

4- İşlem görmeden pazarlanacak ürünlerin satışı için modern paketleme sisteminin kurulması.

5- GAP ürünlerini yurt içi ve yurt dışı pazarlara tanıtmak ve pazarlamak için Malatya'da ticaret merkezi oluşturulmalıdır.

Bu çalışmalar, Esnaf ve Sanatkarlar Birliği, Ticaret ve Sanayi Odası, Ticaret Borsası ve Üniversite işbirliğiyle oluşturulacak komisyonlar tarafından yapılmalıdır.

GAP projesi ile Malatya arasında ekonomik ve sosyal bağ kurularak bir çekirdek bölge oluşturulmalıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KALKINMA İÇİN BİR MODEL
SANAYİNİN BÖLGESEL KUTUPLAŞMASI
VE ÇEKİRDEK BÖLGE

Malatya ilinin kalkınma problemini tek başına, il bazında düşünmek yalın kalacaktır. Bu sebeple bir çekirdek bölge oluşturarak o çekirdek etrafında "Dar kapsamlı bölge" içinde dengeli ve dengesiz kalkınma politikaları problemin çözümü için geçerli olabilecektir.

Bölgeler arası dengesizliği gidermek amacıyla uygulanabilecek olan "Dengeli kalkınma politikası"nda "bölge içi farklılıkların gözardı edilerek sektörel veya bölgesel öncelikler dikkate alınmaksızın, geri kalmış yörelerin bir bütün olarak geliştirilmesi düşüncesi hakimdir.⁽²⁶⁾ "Dengesiz kalkınma" ise sektörel veya bölgesel öncelikleri dikkate alarak, belli alt bölge veya sektörler lehine öncelikler tanınarak, kalkınmada bunların öncü sektörler veya bölgeler olarak düşünülmesi esasına dayanır.⁽²⁷⁾ Böylece seçilecek bölge veya sektör, bölgesel kalkınmada gerekli olan itici gücü oluşturacaktır.

Modern ekonomi teorisi, ekonomik gelişmenin bir ülkenin her noktasında aynı anda ve hızda başlamadığını göstermektedir.⁽²⁸⁾

(26) İLKİN Akın, Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi, İst. Üni. Yayınları, Yayın No: 3175, Gürey Matbaası, s. 80. İstanbul, 1983.

(27) İLKİN Akın, a.g.e. s. 96.

(28) TOBB, a.g.e. s. 23.

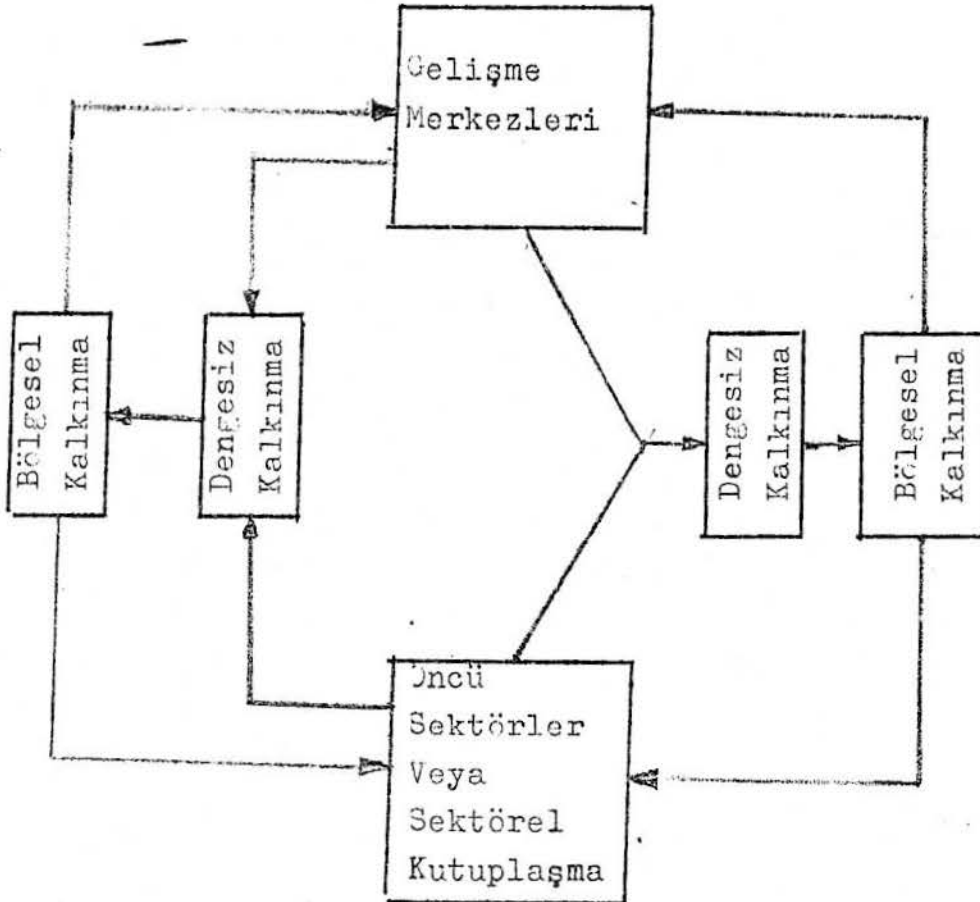
Bu durum coğrafi, sosyal ve ekonomik kriterlere göre biri birine benzer ve homojen illerden oluşan bir bölge içinde sözkonusudur. Zamanla homojen bölgenin bazı illeri, Diğerlerine göre çeşitli sebeplerle farklılaşarak değişik bir gelişme hızına sahip olabilir. Aynı durum, gelişmişlik bakımından birbirine eş sektörler açısından da sözkonusudur. Farklı gelişme imkanı bulmuş olan bölge ve sektörler, birer "gelişme merkezi olarak diğerlerine göre, ekonomik faaliyetin daha yoğun olduğu merkezlere dönüşecektir. Daha sonraki safhalarda bu merkez bölgeler veya öncü sektörler gelişmişlik farkları dolayısıyla ekonomik faaliyetleri giderek artan bir şekilde kendilerine doğru çekerek, birer "cazibe merkezleri"⁽²⁹⁾ olacak, böylece ekonomik faaliyetlerin de a da hızlanmasına yol açabilecektir. Bu bölgeler ve sektörler, belli bir olgunluğa erişince adeta suya atılan bir taşın çevresinde oluşturduğu dalgalar gibi yakın ilişkide bulunduğu bölge ve sektörlerle doğru yayılacaktır. Böylece ilk başta belli bir alanda yoğunlaşan kalkınma, belli bir müddet sonra çevresi ile birlikte büyümeye ve gelişmeye devam edecektir.

Böyle bir model içerisinde kalkınmanın harekete geçirilmesi, birbiriyle bağlantılı endüstriler topluluğundan oluşan, dinamik bir gelişme alanı veya sektörü ile mümkün görülmektedir.

Cazibe merkezleri veya gelişme odakları olarak isimlendirilen bu oluşum, ya bölgesel ya da sektörel olarak ele alınabileceği gibi, her ikisini de aynı sisteme dahil edilmesi suretiyle düşünülebilir. Bu yaklaşım, gelişme odakla-

(29) TOBB, a.g.e. s. 23.

rında (cazibe merkezlerinde) "sanayiinin kutuplaşması" olarak adlandırılabilir. Bu görüş çerçevesinde bölgesel kalkınma şöyle şekillenebilir. (30)

Kaynak: Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve Bölgesel Gelişme, TOBB Yayını, Yayın No: 105, s. 24, Ankara, 1989.

Gelişme merkezleri ayırımında esas olan coğrafi mekandır. (31) Bölge içinde seçilmiş il merkezi, böyle bir statü içinde ele alınarak, diğerlerine oranla hızlı kalkındırılması amaçlanır. Sektörel kutuplaşma da ise ileri ve geri bağlantıları yoğun bir endüstri dalı, lider sektör olarak belirlenir. Bu lider sektör ve bununla bağlantılı endüstri ve işletmeler topluluğu, bölgedeki diğer

(30) TOBB, a.g.e. s. 24.

(31) TOBB, a.g.e. s. 25.

ekonomik faaliyetlere göre daha hızlı geliştirilir. Sürükleyici güce sahip olan bu endüstri, büyük ölçekli ve çevresini etkileyen hakim bir kuruluş veya işletmeler topluluğudur.

Gelişme merkezinde ekonomik faaliyetin yoğunlaşarak hızlı büyümesi veya öncü sektörlerin oluşumu ve bütünleşmesiyle, gelişme merkezine veya öncü sektöre üretim girdileri veren bölge ve endüstrilerdeki gelişmeyi uyarmasıyla alt bölge ve bağlı sektörlerin gelişmesini de sağlayacaktır. Böylece bölge veya sektör itibariyle çevrede merkeze bağlı yeni ekonomik birimler, merkez etrafında kümelenme eğiliminde olacaktır. Bölge veya sektör düşüncesinden birite olarak ele alındığında, diğerlerinin olumlu etkisi görülmeyecektir. Meselâ, öncü sektörler yaklaşımı gelişmenin bölgesel niteliğini, gelişme merkezleri ise sektörel gelişmenin olumlu yönünü ihmal edecektir.

Bu durumda, en uygun politika, birbirleriyle coğrafi ve ekonomik açıdan homojen özellik gösteren illerin alt ve dar bölgeler itibariyle guruplara ayrılması suretiyle oluşturulacak gelişme merkezlerinde, belli öncü sektörlerin itici gücüne dayalı kalkınma modeli, yani her iki yaklaşımın bir arada düşünüldüğü bir model çerçevesinde meselenin ele alınması olacaktır.

1- GELİŞME MERKEZLERİ

Gelişme merkezleri, bölgesel kalkınma için sürükleyici unsur olarak düşünülmektedir. Bu bölgede, sanayi-

inin yığılmasıyla kalkınmaya elverişli şartların hızla oluşturulması (gerek vasıflı işgücü temini gerekse sermaye birikimi ve gerekse sanayi altyapısının daha düşük maliyetle sağlanması) amaçlanmaktadır. Buralarda hızla oluşturulan sanayiinin giderek çevreye yayılması ve böylece bölge kalkınmasının zaman içinde gerçekleştirilmesi alternatif bir yoldur.

Bugün için geri kalmış yörelere bakıldığında özellikle doğuanadolu bölgesinde gelişmeyi önleyici faktörlerden biri olarak batıdaki gibi gelişme ve yığılma merkezlerinin tarihi akış içinde kendiliğinden oluşmadığı görülmektedir. Bu şartlarda, kalkınmada öncelikli yöreler için bu tür gelişme merkezlerinin suni olarak oluşturulması gerekmektedir.⁽³²⁾ Burada önemli olan bu tür gelişme merkezlerinin çeşitli kriterler dikkate alınarak en elverişli illerde teşekkül ettirilmesidir.

Bu merkezler meydana getirildikten sonra her alt bölge için ayrı politika ve stratejiler doğrultusunda getirilecek tedbirlerle gelişme ve kalkınma hızlandırılmış olacaktır. Uygulanan bölgesel kalkınma politikalarından çıkabilecek sonuç şudur. Genel amaçlı politika ve uygulamalar beklenen faydaları sağlayamamıştır. Bunun sonucu olarak alt bölgelerin özellikleri dikkate alınarak özel amaçlı politikaların ve stratejilerin düşünülmesi zorunlu olmuştur. Bu açıklama ve düzenlemeler şunu göstermektedir: Ekonomik gelişme merkezlerinin ve alt bölgelerinin seçiminde ve oluşturulmasında coğrafi, idari ve ekonomik birimler

(32) DİNLER Zeynel, Bölgesel İktisat, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Ya, no: 3-049-0133, s. 319, 1986, Bursa.

arasındaki mal ve hizmet mübadelesinin derecesi, ekonominin mevcut yapılanması ve iller arasındaki bağlantı ve ilişkiler önemli faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle alt bölgelerin tesbiti, ancak bölge içi ve bölgeler arası mal ve hizmet akımı yani, girdi-çıkıtı analizi ile mümkündür. Hazırlanacak girdi-çıkıtı analizleri ile gelişme merkezlerinin önem derecelerinin tesbiti ve gelişme seviyesine göre sınıflandırılması mümkün olacaktır. Böylece gelişme merkezi ve buna bağlı alt bölgeler, ekonomik birimler arasındaki ilişkileri yansıtan kuvvet alanları olarak değerlendirilebilecektir.

2- ÖNCÜ SEKTÖR VEYA SEKTÖREL KUTUPLAŞMA

Her ülkenin ekonomik yapılanmasına bakıldığında, kendi içinde birbirleriyle bağlantılı ekonomik faaliyetlerin yoğunlaştığı bölgeler göze çarpar. (33) Yani her bölgede hakim bir ekonomik faaliyet görülmektedir. Bu faaliyet türü genelde bir alt sektör görünümü verir. Meselâ, demirçelik, otomotiv, elektronik veya tekstil gibi alt sektörlerin dikey yoğunlaşması şeklindedir. Bu faaliyet dalları o bölgenin gelişmesinde nüve teşkil ettiği gibi, aynı zamanda sürükleyici unsur da olmuşlardır. Böyle bir yoğunlaşma ve buna dayalı yapılanmış bölgeler, diğerlerine göre daha erken dönemlerde gelişmesini hızlandırabilmiş bölgeler görünümü vermektedirler.

Belirlenen bu özellikler dikkate alınırca, bölgesel kalkınmada önemli bir araç ortaya çıkmış olmaktadır.

(33) TOBB, a.g.e. s. 28.

Şöyleki, ekonomi içinde sürükleyici bir birim etrafında girdi-çıktı veya ileri-geri bağlantılar yoluyla çok hızlı bir endüstriyel yapılanma ve buna bağlı dinamik bir gelişme alanı ortaya çıkabilmektedir. Bu alanın genişliği ve gelişmenin hızı kilit endüstrisinin ileri-geri bağlantıları ve bölge-çevre, girdi-çıktı ilişkilerinin yoğunluğu ölçüsünde belirlenmektedir. Burada gelişmeyi doğuran ve hızlandıran unsur çevrenin destek gücü denilen ilişkiler sistemidir. Öncü sektör uygulamasının esas felsefesi, dengesiz kalkınma ile ilgili olup ekonominin bir kesiminin tarihsel olarak biriken gelişme imkanları dolayısıyla diğerlerinin önüne geçilebilmesidir. (34)

Böylece ortaya çıkacak dengesiz durumlar kendisini tamamlayıcı alanlarda yatırımları teşvik ederek gelişmenin hızlanmasını sağlar.

Tarihi seyir içinde ortaya çıkan gelişme imkanlarının modelimiz içinde, belli sektör lehine uygulanması amaçlanmaktadır.

Bu yolla bölgesel kalkınma için ekonominin stratejik büyüme noktaları seçilip geliştirilmekte ve büyümenin bu noktadan diğerlerine, yani bir işletmeden diğerine intikali sağlanmaya çalışılmaktadır. Öncü olarak seçilecek sektörler bölgenin tabii kaynaklarına, mevcut üretim çeşidine ve yapısına, kalkınmışlık seviyesine uyumlu olmak zorundadır. Bu uyumun sağlanması ölçüsünde: öncü sektör, büyüyüp gelişme imkanı bulacaktır. Ancak gelişmemiş bir bölgede, üretimin

(34) DİNLER Zeynel, a.g.e. s. 105.

üretimin kesimler arası yapısal bağılılıkları son derece zayıftır.

Bölgenin harekete geçirilebilecek potansiyel imkanlarının varlığı yanında, üretim kesimleri arasındaki yapısal bağılılığın daha önceki ve sonraki üretim basamaklarına doğru geliştirilmeye müsait olması, öncü sektör uygulamasının başarısını belirleyecektir.

Önerilen modele dayalı olarak, öncü sektörlerle bağılı endüstriyel kutuplaşmanın bölgedeki uygulama şansının ne olacağı tartışılmalıdır. İktisat teorisinde "Endüstrilerin lokalizasyonu" adı altında incelenen bu konularda, endüstriler, başlıca dört gruba ayrılmaktadır.⁽³⁵⁾ Bunlar:

- 1- Pazara yönelik endüstriler.
- 2- Hammadde kaynaklarına yönelik endüstriler.
- 3- Enerji kaynaklarına yönelik endüstriler.
- 4- Kaynağa veya pazara yakınlığı gerekmeyen endüstriler.

Bu ayırımın kuruluş yerini belirleyen esas unsur, taşıma masraflarıdır. Bu durumda bölge için öncü sektör olabilecek endüstriler, dört değişik türden de olabilecektir.

Pazara yönelik endüstriler için bölge talep seviyesinin büyük ölçekli olarak düşünülmesi öncü sektörün dikey ve yatay büyümesine cevap verebilecek düzeyde olması gerek-

(35) TOBB, a.g.e. s. 28.

mektedir. Bu açıdan geri kalmış bölgelerin nüfus yoğunluğunun ve gelir seviyesinin düşüklüğü ve yeterli sosyal gelişmenin sağlanamamış olması karşısında, ihtiyaçların çeşitlendirilememesi ve böylece talep hacminde düşük kalması sebebiyle pazara yönelik malların öncü sektör olması imkanı zayıflamaktadır.

Hammaddeye ve enerjiye yönelik endüstriler dikkate alındığında, tabii kaynaklara ve hayvancılığa dayalı endüstriler ortaya çıkmaktadır ki: pazara yönelik endüstrilere göre, öncü sektör olabilme imkanı daha yüksek görünmektedir.

Kaynağa veya pazara yakınlığı gerekmeyen endüstrilerde taşıma masrafları önem taşımaktadır. Bu durumda, bu sınıfa giren endüstriler için, taşıma masrafları dışında tali faktörler olan düşük ücret ve indirimli vergi tarifeleri gibi maliyet düşürücü unsurlar önem taşımaktadır.

Bu açıklamalar dikkate alındığında, öncü sektör olabilme imkanı, her dört türden endüstri içinde geçerlidir. Söz konusu sektörün oluşturulmasında dikkate alınacak esas unsur, getirilecek tedbirler ve sektörün bölge içi girdi-çıkışı ilişkisi ve ileri-geri bağlantılarının yoğunluğu olacaktır.

Sözü edilen sektörel kutuplaşma daha öncede belirtildiği gibi, gelişme merkezlerine bağlı alt bölgeler yahut bölgesel kutuplaşmayı tamamlayıcı olarak düşünülmektedir. Çünkü kaçınılmaz olarak sektörel kutuplaşmalar, me-

ana dayalı kutuplaşmaları meydana getirmekte veya bölgesel kutuplaşma sektörel kutuplaşmayı iyice pekiştirmektedir. Buna gerekçe olarak da şu husus ileri sürülebilir: Mekana ve sektöre dayalı merkezler veya kutuplaşmalar, zaman içinde kendi kendini besleyen bir süreç içine girebilecektir.

Ön görülen bu model iki basamaklı bir modeldir. Birinci basamağın temelini belli yağılma merkezlerinde ekonominin bütünleşmesi teşkil eder. Bu basamak, geri bir ekonomik yapının ve dağınık ekonomik faaliyetlerin bir üst gelişme aşamasına hazırlık olmak üzere, belli yerleşim ve kuruluş yerlerinde toplanması, çeşitli faaliyetlerin biri birini tamamlayıcı ve bütünleşmiş bir yapı içinde gerçekleştirilmesi aşamasıdır.

Az gelişmiş bölgelerde şehirlerdeki ekonomik faaliyetler, biri birinden kopuk durumdadır. Her merkez geri üretim teknolojileri ve geleneksel üretim faaliyetleri itibarı ile asgari düzeyde kendi kendine yeterli olmaya çalışmaktadır. Bölgesel kalkınmanın hızlandırılması, Sosyo-ekonomik bağlantıların kurulmasıyla yakından ilgilidir. Ancak, üretimin ilkel ve her merkezin nisbeten biri birinden bağımsız olması bu bütünleşmeyi anlamsız kılmaktadır. Bütünleşme, ileri gelişme düzeyinde ve sektörel bağımlılıkların yüksek olduğu durumlarda mümkündür ve anlamlıdır. Diğer taraftan bütünleşme, ekonomik olduğu kadar Sosyal bir olaydır. Kültür seviyesinin düşük, ihtiyaçların çeşitlenmemiş ve nüfusun dağınık olduğu durumlarda, mer-

kezler arasındaki bağımlılıkta düşük kalmaktadır. Bu yüzden geri bölgelerde sosyal bağımlılık ve bütünleşmede imkansızlaşmaktadır.

Bu şartlarda, birinci basamağın başlangıcında ekonomik ve sosyal bağımlılığın sağlanmasına dönük faaliyetler, giderek ekonomik yığılmalar için olumlu bir ortam oluşturacak demektir. Bu anlamda başlangıç aşaması, bütünleşmenin alt yapısının hazırlandığı bir dönemdir. İleriki dönemlerde ise bir merkez etrafındaki destek alanlarının merkeze bağımlılığının artmasıyla, ekonomik bütünleşme gerçekleşecek ve ülke çapındaki ekonomik kutuplarda bölgesel düzeyde oluşarak kendi kendine yeterliliği yüksek tali merkezler ortaya çıkmış olabilecektir.

3- BÖLGESEL VE SEKTÖREL BÜTÜNLEŞMEDEN YAYILMAYA GEÇİŞ:

Bölgesel ve sektörel bütünleşme birinci basamakta belli bir yoğunluğu erişmesiyle, ikinci basamak kendiliğinden başlayacaktır. Alt bölge boyutunda bütünleşmenin yoğunlaşması, bölgenin gelişme merkezinde bazı olumsuzlukları da beraberinde getirecektir. Bu olumsuzluklar, zaman içinde merkezin artık geri itici bir rol üstelenmesi şeklinde etki doğurur. Yani daha önce çeken merkez, merkez kaç kuvveti ile iten merkez durumuna gelecektir. Çünkü yoğunlaşmanın artmasıyla çevrenin olumsuz etkileri önemli boyutlara ulaşacak toprak rantları önemli ölçüde yükselecek ve şehirleşmenin getirdiği hayat zorlukları, yeni ekonomik faaliyet ve nüfus için eski yığılma bölgesinin çekiciliği azalabilecektir. (36)

(36) TOBB, a.g.e. s. 30.

Bu durumda yeni ekonomik faaliyet ve nüfus için işgücü ve sermaye açısından ikinci ve üçüncü derecedeki destek illere yönelme eğilimi ortaya çıkacaktır.

Bugün gerek sermaye ve gerekse işgücü açısından Marmara Bölgesini gösterdiği özelliğe benzer durumla karşılaşılacaktır.(37) Ayrıca bu dönemde mevcut yığılma bölgesinde üretilip çevreye ihrac edilen malların fiatları içinde taşıma masraflarının yükselmesi, birçok yeni işletmenin kurulmasına doğru bir eğilimi başlatacaktır. Çünkü çevrede artık önemli bir talep potansiyeli oluşmuş durumdadır. Ayrıca çevrenin kendi iş gücü ve sermayesinde eski çekme merkezinden çok kendi çekme merkezini oluşturma yönünde harekete geçirecektir. Bu dönemin başlamasıyla birlikte birinci basamaktaki merkezden çevreye üretilmiş mallar ve çevreden merkeze üretim faktörü (işgücü ve sermaye) ve hammadde şeklindeki akım, artık üretim faktörü açısından duraklamaya yüz tutacaktır. Böylece işgücü ve sermayenin bulunduğu yerde kalma eğiliminin ortaya çıkmasıyla, çevrede üretim faaliyetinde kıpırdanma görülmeye başlayacak, iller arasındaki akım da yavaş yavaş malların ve nisbeten işlenmiş yarı mamüllerin akımı şekline dönüşecektir. Böylece bölgede başlamış olan eski yerleşim birimleri, artık küçük birer cazibe merkezi durumuna girecektir.

İşgücü ve sermaye, çok önemli ücret ve kâr farkları olmadığı sürece, kendi doğup büyüdüğü ve sosyal ilişkilerini yakından tanıdığı şehir veya bölgede kalmayı tercih

(37) DİNLER Zeynel, a.g.e. s. 138.

eder duruma gelerek yani potansiyel gelişme olabilecektir.

Bütün bu gelişmeler, kendi haline bırakıldığı durumlarda oldukça yavaş çalışan bir mekanizma içinde cereyan ederken birçok dengesizlik de beraberinde getirebilecektir. Anlatılmaya çalışılan modelde bu gelişmeler kendi haline bırakılmadan, dışarıdan etkilenmelerle hızlandırılabilir bir konumdadır. Uygulanacak politikalar ve getirilecek tedbirlerle bu gelişmeler hızlandırılabilir. İlk basamaktan itibaren çok yönlü uygulamalarla kısa sürede bu ilişki ve bağımlılık oluşturulabilir. Böyle bir uygulama ile bazı malların üretiminde uzmanlaşmaya zemin hazırlanacak gelişme merkezi ile çevre arasındaki tamamlayıcılık ilişkisi baştan hedeflenmiş olacaktır. Sonuçta iki merkez arasındaki ilişki, yığılma ve boşalma bölgesi şeklinden çıkıp birlikte gelişen esas merkez ve alt merkezler ilişkisi şekline dönüşecektir. Çünkü ana yığılma merkezi kendi gelişme potansiyelinin sınırlarına ulaşırken; yeni alt merkezlerin gelişme dinamiği daha güçlü olarak ortaya çıkmış olacaktır. Böylece yoğunlaşmadan yayılmaya geçiş mekanizması harekete geçirilebilecektir.

Yayılma hareketinin başlamasıyla birlikte, geri kalmış bölge, eskiden bütünüyle (Üretim faktörü, nüfus, hammadde ve girdi bakımından) boşalma bölgesi iken, artık boşalma durdurulmuş olacak ve alt bölgeler itibarı ile yığılma bölgeleri şekline dönüşecektir. Çünkü geri bölge artık bütünüyle potansiyel gelişme bölgesi olmuştur.

4- MODELİN İL'E UYGULANMASI :

Malatya Merkez olacak şekilde bir merkez oluşturularak, bu merkez (çekirdek) etrafında alt bölge ve sektörlerdeki hammadde (girdi) merkezde değerlendirilmelidir.

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin Malatya'ya yakınlığı G.A.P. ürünlerinin değerlendirilmesi açısından olumlu bir etkidir. Bir önceki model incelemesinde:

- 1-Pazara yönelik endüstriler
 - 2-Hammadde kaynaklarına yönelik endüstriler
 - 3-Enerji kaynaklarına yönelik endüstriler
 - 4-Kaynağa ve pazara yakınlığı gerekmeyen endüstriler içerisinde G.A.P. projesi dikkate alınarak hammadde kaynaklarına yönelik endüstriler İl için uygun olacaktır.
- Malatya sanayisi gerek kamu (Tekel tütün, Sümerbank dokuma, Şeker fabrikası) sektörü gerekse özel sektör (Dokuma, Un fabrikaları, Yem fabrikası) ve bunların alt sektörleri bakımından Güneydoğu Anadolu Projesinin getireceği üretim fazlasını işleyecek hemen tüm imkanlara sahiptir.

Burada sözü edilen motor sektör Tarıma dayalı sanayi sektörüdür. Bu sektör belerli düzeye geldikten sonra alt sektörde harekete geçirerek merkezden çevreye doğru gelişme sağlanmış olacaktır.

SONUÇLAR

Yapılan bu inceleme Malatya'nın ekonomik olarak kalkınmaması için bir sebebin olmadığını göstermekle beraber, Devletin kalkınmada öncelikli yörelere verdiği teşvik paketinin yetersizliği, gelişmiş yöreler lehine olmaktadır.

Gelişmemiş yörelerin geliştirilmesinde uygulanacak politikalar içinde yatırımcıları bu yörelere çekmede büyük rolü olan Teşvik Tedbirlerinin sektörel ve bölgesel olarak gerçekçi olması sağlanmalıdır.

Halen uygulanmakta olan Teşvik Tedbirlerinde kalkınmada öncelikli yöreler için tanınan ayrıcalıklar artırılmalı, yeni ayrıcalıklar getirilmeli ve sadece bu yörelerde uygulanacak yeni teşvik tedbirleri düşünülmelidir.

Normal yörelerdeki organize sanayi bölgeleri ile ikinci derecede öncelikli illerde yapılacak yatırımlara uygulanan "yatırım indirimi" oranı aynıdır. Kalkınmada öncelikli yöreler sermaye akımını önleyecek bu uygulamanın bu yöreler lehine düzeltilmesi ve önemli farklılık konulması gerekmektedir. Mesela belirli bir süre için yatırım indirimi bu bölgelerde % 100 olabilmelidir.

İşletme faaliyete geçtikten sonra önem kazanan yatırım indirimi yanında yatırım sırasında büyük mali sıkıntı çeken yatırımcının özellikle orta vadeli yatırım kredisi ile desteklenmeli, bu kredinin kullanılması için öngörülen ihracat şartı, ulaşım zorluğu ve pazara uzaklığı göz önüne alınarak bu yörelerin yatırımcıları için kaldırılmalıdır.

Kalkınmada öncelikli yörelerde toplanan banka mevduatlarının belirli bir kısmı orta vadeli ve düşük faizli olarak bu yöreye tekrar aktarılmalı ve ayrıca yatırım işletme kredileri faiz oranı, bu yörede yapılacak yatırımlar için düşük tutulmalı ve verilen teşvik kredilerinin amaçlarına uygun kullanılması etkili bir şekilde denetlenmelidir.

Kalkınmada öncelikli yörelerde iş yapan müteşebbislere farklı vergi oranları uygulanmalı, bu yörelere yaygın vergi muafiyeti getirilmesi gelişmiş yörelerden bu yörelere sermaye akışını sağlayabilecektir.

Kalkınmada öncelikli yörelerde besicilik teşvik edilerek, besicilik faaliyetleri kolaylaştırılmalı ve bu yörelerde yer fiyatları düşük tutularak düşük faizli hayvancılık ve zirai krediler verilmeli, yüksek verimli kültür arklarının yöreye düşük fiyatla satılması ise bu yöredeki hayvancılık faaliyetlerinin ıslahını sağlayabilecektir.

Aynı tedbirler tarım sektörü için de geçerlidir. Yüksek verimli tohumlar çiftçiye ucuz fiyatla verilmeli ve yöre iklimine uygun fidanlar geliştirilerek çiftçiye örnek arazilerde modern ziraatçılık teknikleri öğretilmelidir.

Hidro elektrik santrallerinin çoğunluğu bu yörelerde bulunmaktadır. Bu yörelerde üretilen elektrik enerjisinin ise büyük bir kısmı talebin yüksek olduğu batı bölgelerine sevk edilmekte ve batı bölgeleri için % 20'lere yaklaşan iletim kaybının kalkınmada öncelikli yöreler için hemen hemen hiç olmamasına rağmen elektrik fiyatları arasında

kalkınmada öncelikli yöreler lehine hemen hemen hiç bir fark bulunmamaktadır. Dolayısıyla elektrik fiyatları bu yöreler lehine daha da ucuzlatılmalıdır.

Kalkınmada öncelikli yörelerde bulunan sınai ve ticari işyerlerine tesis edilecek teleks ve telefonlar, birer sosyal hizmet olarak görülmeli, tesis ücretinde ve haberleşme ücretlerinde indirim yapılmalıdır.

Kamu idarelerinin ihtiyaçları öncelikle buldukları yörelerden karşılanmalı bu bölgelerin ticari hayatı canlandırılmalıdır.

Kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda kredi faizinin, yatırım döneminde değil, işletme döneminde tahsili yoluna gidilmelidir.

Kalkınmada öncelikli yörelerde turizm sektörünün geliştirilmesine ağırlık verilmeli, baraj göllerinin çevresi ağaçlandırılarak kamp turizmine açılması sağlanmalıdır.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yer alan, "kalkınmada öncelikli yöreler Fonu"na işlerlik kazandırılmalıdır.

Malatya ilinin de Kalkınmada Öncelikli Yöreler kapsamında olduğu göz önüne alınarak, yukarıda sıralanan tedbirlerin alınmasıyla buna ilin var olan potansiyeli de eklenecek olursa ilin ekonomik ve sosyal kalkınma problemleri kısa sürede ortadan kaldırılabilir.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

- ABUŞOĞLU Ömer, Kalkınmada öncelikli Yörelere ve Bölgesel Gelişme, 1989, ANKARA
- AKIN İlkin, Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi, İst. Üni. Yayın No: 3175, 1983, İstanbul
- DERİCİOĞLU K. Taylan, Az gelişmiş Ülkelerde Kırsal alanlara yönelik güncel Bölgesel Planlama yaklaşımları, O.D.T.Ü. Mim. Fak. Dergisi Cilt. 8 Say. 1, 1988, Ankara
- D.İ.E. 1980 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, Ankara
- D.İ.E. Türkiye İstatistik Yıllığı, 1983-85-87, Ankara
- D.İ.E. Türkiye İstatistik Cep Yıllığı 1984-86-88- Ankara
- D.İ.E. Tarımsal Yapı ve Üretim, 1980-86-88, Ankara
- DİNLER Zeynel, Bölgesel Dengesizliğin Ortaya Çıkış nedenleri Fayda ve Sakıncaları, E.İ.T.İ.A. Dergisi Cilt: 1 No: 1, 1972
- DİNLER Zeynel, Bölgesel İktisat, Uludağ Univ. Yayınları No: 0133
- DİNLER Zeynel, Mikro Ekonomi, 1983, İstanbul
- D.P.T. Bölgesel Gelişme, yayın no: 1955, 1984, Ankara
- D.P.T. Güneydoğu Anadolu İl'leri Sosyal Yapı Araştırması KÜY.D. 1974, Ankara
- D.P.T. Kalkınmada Öncelikli Yörelere Raporu, No: 7, 1988
Ankara
- D.P.T. Kalkınmada Öncelikli Yörelere Yatırımları Teşvik Mevzuatı, 1988- Ankara

D.P.T. Kalkınma Planları I.II.III.IV.V.

D.P.T. Kalkınmada Öncelikli Yörelere Raporu KÖY.B.No:7,
1988,Ankara

D.P.T. Yurt Düzeyinde Dengeli Kalkınma, 1965

D.S.İ. Atatürk Barajı Özel sayı, sayı:267,1983,Ankara

D.S.İ. 1986 G.A.F.Tarımsal Kalkınma ve Sempozyumu Bildirisi
Ank.Üniv.Basımevi,1986,Ankara

ERKAN Hüsnü,Sosyo-Ekonomik Bölgesel Gelişme,Dokuz Eylül
Üniv.Yayınları,Yayın no:0687,1987,İzmir

ERKAL Mustafa,Bölge Arasından az gelişmişlik,Boğaziçi
Yayınları,No:56,1982,İstanbul

EROL İbrahim,Fırat Havzasının Ekonomik Kalkınması,Yeni
form Dergisi Cilt 9 ,1988

GÜRKAN Kenan,Türkiyenin Ekonomik yapı problemleri,İst.Ünv.
Yayın no:3227,1984,İstanbul

HIÇ Mükerrrem,İktisaden az Gelişmiş Memleketlerde Yatırım
Yatırım Planlanması,Atatürk Üniv.Yayın No:11,1971,
Erzurum.

I.S.O. G.S.Y.İ.E.İller itibariyle dağılımı,1986,İstanbul

KAZGAN Gülten,Tarım Ekonomisi ve İktisadi Gelişme,1966,
İstanbul.

KELEŞ Ruşen,Bölge Planlaması ve Bölge Kalkınması Şehircilik
Scurunları Uygulama ve Politika,1973-Ankara.

KIRIMHAN Metin,Malatya'nın Arazi Yapısı Tabiat ve İnsan
Dergisi,1987,İstanbul

Malatya ,Belediyesi 1987 çalışma raporu.

Malatya Milli Eğitim Gençlik ve Spor Müdürlüğü, Faaliyet raporu, 1988,

Malatya, O.S.B. broşürü. 1987

Malatya, P.T.T. Bölge Baş Müdürlüğü, Faaliyet raporu, 1988

Malatya, Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü, 1986 yılı Ekonomik ve Ticari Durum hakkında rapor, 1987, Malatya

Malatya, S.S. Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Koop. Bölge Birliği 1988 yılı faaliyet raporu. 1988

Malatya, Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, 1988 yılı çalışma Raporu, 1988

Malatya, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Tarım İl Müdürlüğü, 1985 yılı çalışma raporu. 1986

Malatya, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Tarım İl Müdürlüğü, 1987-1988 faaliyet raporu.

Malatya, T.C.D.D., 5. Bölge Baş Müdürlüğü faaliyet raporu, 1988

Malatya, T.C. Karayolları 8. Bölge Müdürlüğü, faaliyet raporu, 1988

Malatya, T.E.K.S.S. Fırat Dağıtım Müessesesi Müdürlüğü, Faaliyet raporu, 1988

Malatya, Ziraat Odası, 1989, Bildirisi.

MUTLU Servet, Dışsal Ekonomiler ve Endüstriyel Konum, D.F.T. Yayın no: 1438, 1975, Ankara.

OKYAR Osman, Doğu Kalkınması ve Plan İlişkileri, T.O.B.B.

Doğu Anadoluyu Kalkındırma Sorunları Semineri, 1966,
Ankara.

SAVAŞ Vural, Kalkınma Ekonomisi, Ar Basım Yayın ve Dağıtım
A.Ş., 1982, İstanbul.

SAVAŞ Vural, Kalkınma Ekonomisi, Sermet Matbaası, 1974, İstanbul.

SÖNMEZ Fikret, Polarize Bölge Seçimi ve Aranılan Şartlar T.O.
B.B. Doğu Anadoluyu kalkındırma sorunları semineri,
1967, Ankara.

TEKİNEL Osman-YURDAKUL Oğuz, Türkiye Tarımındaki Gelişmeler
Uluslararası kollokyum, Çukurova Üniv. Yayınları, 1989,
Adana.

T.O.B.B. Genişletilmiş Doğu Anadolu Bölgesi Ekonomik Raporu,
Yayın no: Genel 91 Ar-Ge 32, 1988, Ankara.

T.Ü.S.İ.A.D., İstikrarlı Kalkınma ve Yeniden Sanayileşme
için Ekonomik Çözümler, Yayın no: 89/7/129, 1989,
İstanbul.

YAYINLAR Yüksel, Atatürk Barajı ve Aşağı Fırat Projesi
Ekonomisi, D.S.İ. Atatürk Barajı, özel sayısı, 1983,
Ankara.